

Detta material kommer att publiceras i bokform inom år 2009.

Du är med mig

Handledning för kyrkliga förrättningar

Innehåll

Förord	3
1 Förrättningarna i kyrkans och människans liv	4
1.1 Om förrättningarnas teologi	4
1.2 Förrättningsamtalen	7
1.3 Förnyelsen av de kyrkliga förrättningarna.....	8
1.4 Förrättningarnas musik	9
1.5 De kyrkliga förrättningarnas struktur	10
2 Kasualhandlingarna	14
2.1 Dop.....	14
2.2 Konfirmation	23
2.3 Upptagande i kyrkans gemenskap	28
2.4 Ingående av äktenskap	29
2.5 Begravning	37
2.6 Bikt.....	43
2.7 Självvård bland sjuka.....	45
2.8 Välsignelse av hem	50
3 Vigningar, installationer och välsignelseakter	52
3.1 Vigningar till ämbete	53
3.2 Installationer och välsignelse till tjänst	56
3.3 Invigning av kyrka	58
4 Andakter	60
4.1 Andakterna i kyrkans liv	60
4.2 Familjehögtider	62
4.3 Högtidsdagar i församlingen	65
4.4 Vårt arbete.....	67
4.5 Allmänna anvisningar och specialfall.....	70
Litteratur.....	74

Förord

Den första advent 2004 togs den av kyrkomötet godkända handboken Kyrkliga förrättningar, Kyrkohandbok III för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (=förrättningsboken) i bruk. Förnyelsen hör samman med det utvecklingsarbete som sedan länge har pågått i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Kyrkomötet hade tidigare godkänt bl.a. en ny psalmbok, en ny bibelöversättning (Bibel 2000), Gudstjänstboken och Evangelieboken. Vid förnyandet av förrättningarna har detta grundarbete beaktats.

Denna handledning innehåller anvisningar och rekommendationer för användningen av förrättningsboken. Handledningens syfte är att stöda kyrkans andliga liv och kyrkans möte med människor.

Den första delen av Kyrkliga förrättningar innehåller de casualhandlingar som är stadgade i kyrkolagen och kyrkoordningen och som skall förrättas av en präst. Den innehåller också de vanligaste andakterna som kan ledas av någon annan än en präst. Den andra delen innehåller i huvudsak vigningar och installationer som hör till biskopens uppgifter. Den tredje delen innehåller andakter som kan ledas av en präst, av en annan kyrkligt anställd eller av en församlingsmedlem. Till varje del hör ett eget musikmaterial. Handledningen är följaktligen i tillämpliga delar avsedd för alla kyrkans anställda och för alla församlingsmedlemmar.

I de kyrkliga förrättningarna eller casualierna förbinds viktiga skeden i människolivet med kyrkans gudstjänstliv. Prästen eller en annan förrättare bör beakta både kyrkans gemensamma tradition och människornas livssituation.

Gemensamma bruk uttrycker en gemensam tro, skapar trygghet och stärker gemenskapen. Samtidigt hör casualhandlingarna per definition samman med olika livssituationer (*casus: fall, situation*). Till deras natur hör att man beaktar människors livssituation när man använder formulären.

En handledning kan inte beakta livets hela mångfald. Den som förrättar en kyrklig casualhandling kan i vissa särskilda fall avvika från handledningens anvisningar och rekommendationer, om det finns goda skäl för det. Prästen bör använda sitt eget omdöme inom ramen för kyrkoordningen. Vid behov kommer man i lokalförsamlingen överens om gemensamma tillvägagångssätt. I kyrkostyrelsens direktiv för kyrkoherdeämbetena som hålls uppdaterade på kyrkans intranet finns praktiska anvisningar i frågor som berör förvaltning och juridik. I den praktisk-teologiska facklitteraturen och i läroböcker på området kan man finna teologisk och historisk kunskap till stöd för genomförandet av förrättningarna.

Kyrkostyrelsens enhet för gudstjänstliv och musik har utarbetat handledningens grundtext. Biskopsmötet har vid sin session den 13–14.9.2005 godkänt en bearbetad version av texten.

1 Förrättningarna i kyrkans och människans liv

1.1 Om förrättningarnas teologi

De kyrkliga förrättningarnas yttersta syfte är att till människor förmedla gemenskap med Gud och delaktighet i frälsningen. Det här sker mitt i livet och dess förutsättningar. En växelverkan mellan kyrkans tro och människans livssituation utmärker de kyrkliga förrättningarna.

Enligt den kristna tron är människan en helhet där de kroppsliga, själsliga, sociala och andliga dimensionerna oskiljaktigt hör samman. Människan är skapad till Guds avbild och likhet. Som skapad av Gud lever hon, medvetet eller omedvetet, från början till slut i ett personligt förhållande till sin Skapare: *Vart skall jag gå för din Ande, och vart skall jag fly för ditt ansikte?* (Ps 139:7). Gud har skapat människan till att leva i gemenskap med andra människor. Enligt skapelseberättelsen är det människans uppgift att bruka och bevara skapelsen och tjäna Gud och sina medmänniskor (1 Mos 1–2).

Livets timliga gåvor, såsom mat och dryck, hem och släkt, kärlek och vänskap, kallelse och anseende, arbete och vila är Guds goda gåvor. I Nya testamentet uppmanas vi att ta emot dem med tacksamhet: *Allt som Gud har skapat är bra och ingenting behöver vrakas, om det tas emot med tacksägelse; det blir rent genom Guds ord och genom bön* (1 Tim 4:4–5).

Samtidigt lever människan i en verklighet som präglas av syndafall och förgängelse. Hon längtar efter Gud, men hon strävar också bort från sin Skapare (1 Mos 3). Bräckliga människorelationer, samhällelig orättvisa, missbruk av naturens gåvor och rädsla för förintelse kastar sin skugga över vårt liv. Varje människa förblir trots syndafallet Guds skapelse och avbild.

Särskilt vid de stora vändpunkterna i livet ställs människan inför djupa existentiella frågor, glädje och ångest. En människas födelse, hennes inträde i vuxenlivet, ingåendet av äktenskap, olika utmaningar i arbetslivet, sjukdom, lidande och död är sådana avgörande händelser. I de kyrkliga förrättningarna förbinds viktiga skeden i människolivet med kyrkans gudstjänstliv.

Förrättningarna börjar och slutar i den treenige Gudens namn. Det är ett uttryck för att människans och hela skapelsens liv bärs upp av Gud den treenige. Gud har skapat livet och upprätthåller det alltså. I Kristus har Gud övervunnit ondskans makt, försonat synden och visat människorna sin kärlek. Genom den heliga Anden föder Gud tro, ger sina gåvor och gör nya generationer delaktiga av frälsningen.

Förrättningarna handlar om Kristi närvaro mitt ibland oss. I honom trädde Gud själv in i människans situation och blev delaktig av människolivets villkor. Jesus föddes och dog, skrattade och grät som vilken människa som helst. Även om han ägde Guds makt och styrka förblev han inte avlägsen i sin härlighet utan fortsätter att vara närvarande i världen: *Han som har stigit ner är också den som steg upp högt över alla himlar för att uppfylla allting* (Ef 4:10).

Kristus är närvarande i kyrkans heliga handlingar och verkar genom dem: *Ty där två eller tre är samlade i mitt namn är jag mitt ibland dem* (Matt 18:20). När nådemedlen brukas, Guds ord förkunnas och sakramenten förvaltas blir Kristus närvarande. Guds ord innehåller och ger det som det lovar: Kristus, nåd och evigt liv. Den heliga Anden föder tro i dem som hör ordet och tar emot den närvarande Kristus (CA V). Fastän den lutherska traditionen endast räknar dopet och nattvarden som sakrament, är det i alla kyrkliga förrättningar fråga om Kristi verkliga närvaro (realpresens) i församlingen.

Varje förrättning har sin egen karaktär. Gemensamt för dem alla är att de förmedlar Guds goda gåvor. Kristi närvaro innebär att förrättningarna inte endast är känslouttryck eller etiska uppmaningar. Gud föder tro, hopp, kärlek, gemenskap, glädje och frid genom sitt ord när det läses, förkunnas och sjungs. Gud tilltalar, benådar, binder och löser, tröstar och befriar genom sitt ord. När människor välsignas i förrättningarna får de del av den levande Gudens välsignelse.

Även om vissa förrättningar, som t.ex. vigseln, också är juridiska handlingar, är alla förrättningar gudstjänster som grundar sig på Guds bud och löften. Gud själv har befallt oss att ära hans namn, minnas hans goda verk och anropa honom i vår nöd. Gud har själv lovat höra våra böner och vår begäran om hjälp: *Ropa till mig när du är i nöd, jag skall rädda dig, och du skall ära mig* (Ps 50:15). När människan tar sin tillflykt till Guds bud och löften kan hon be också under tvivel och svårigheter.

Förrättningarna är gudstjänster och därmed en dialog mellan Gud och människan. I dem förkunnas Guds verk och i dem tar man sin tillflykt till Gud. I reformatorn Martin Luthers ofta citerade ord finns gudstjänstens dialogiska grundkaraktär koncentrerad: "Vår käre Herre talar själv till oss i sitt heliga ord och vi talar till honom i böner och tacksägelsepsalmer" (WA 49, 588, 15–18). Utan Guds ord och människans bön inskränks tron lätt till en verksamhet som berör enbart förnuft och moral. Förrättningarna är gudstjänster och som sådana en del av församlingens gemensamma trosutövning.

I sin egenskap av gudstjänster är casualhandlingarna kollektiva händelser. Även om människan vill vara självständig och oberoende, är hon också skapad till att leva i gemenskap med andra människor. Särskilt i mötet med sjukdom och död föder rädslan för ensamhet otrygghet. I den finländska kulturen är det en viktig uppgift att stärka gemenskapen mellan församlingen och dess medlemmar. En av förrättningarnas uppgifter är att inbjuda människor till gemenskap och stärka dem i den. Som gudsfolkets fest är förrättningarna en motpol till isolering och individcentrering.

De som deltar i en förrättning utgör en församling som förverkligar det allmänna prästadömet (1 Petr 2:5, 9). De är alltså inte endast utanförstående iakttagare. Församlingen deltar i förrättningarna genom att be och sjunga psalmer, genom att tillsammans läsa gemensamma delar av formuläret, genom gester och genom att höra evangeliet. I den finländska traditionen deltar församlingen i förrättningarna särskilt genom att sjunga psalmer. Det finns skäl att hålla fast vid den traditionen. Församlingsmedlemmarna deltar också i olika uppgifter, t.ex. genom att läsa bibeltexter och böner.

Kasualhandlingarna skiljer sig från kyrkoårets gudstjänster genom att de hör ihop med en speciell livssituation. I de kyrkliga förrättningarna är det fråga om att förkunna Guds ord och be tillsammans vid livets vändpunkter.

Dopet är den kristna existensens grund. I dopet upptas människan i Kristi och hans kyrkas gemenskap. I konfirmationen ber man för den unga som har blivit döpt och har bekänt sin tro, han/hon välsignas och får vissa rättigheter (att självständigt delta i nattvarden, att bli fadder). I vigseln bekräftas äktenskapet, man förkunnar evangelium och man ber för paret och välsignar deras förbund. I bikten ger Gud sin nåd och syndernas förlåtelse till den som ångrar sig. Vid sjukbädden stärker man den sjukas eller den döendes tro och förtröstan på Guds närvaro genom evangelium och bön, och om så önskas genom smörjelse med olja. Vid begravningen överlämnar man den döda åt Guds nåd och de sörjande får tröst av hoppet om uppståndelse.

Vid vigning till ämbete och installation ber man för dem som har kallats till tjänst, och de får fullmakt att sköta de uppgifter som har anförtrotts dem.

När man håller andakter i samband med fester eller vändpunkter i livet tackar man gemensamt Gud och ber om Guds hjälp och välsignelse. I dem följer man Bibelns uppmaning: *Gläd er alltid i Herren. Ån en gång vill jag säga: gläd er. Låt alla människor se hur fördragsamma ni är. Herren är nära. Gör er inga bekymmer, utan när ni åkallar och ber, tacka då Gud och låt honom få veta alla era önskningar* (Fil 4:4–6).

Kasualhandlingarna anknyter till vändpunkterna i livet och är därmed också övergångsriter. I alla kulturer och i alla tider har människan strävat till att fira olika högtidsstunder vid livets vändpunkter. Riterna är synliga handlingar som gör det osynliga synligt och det abstrakta konkret. De hjälper människorna att lösgöra sig från det som har varit och gå in i något nytt. Riterna har en viktig social, psykologisk och terapeutisk betydelse för såväl individen som gemenskapen. I de kyrkliga förrättningarna förs Guds ord och gemensam bön in i människans viktiga livsskeden.

Användningen av förrättningsboken förutsätter alltid att man beaktar situationen och tar hänsyn till människorna. Vid sidan av situationsbundenheten uttrycker de kyrkliga förrättningarna universalitet, kontinuitet och enhetlighet. Detta dubbla perspektiv påminner om att kyrkan förkunnar en Kristus som *är densamme i går, i dag och i evighet* (Heb 13:8) och som ändå möter nya generationer i nya situationer. *Stat crux dum volvitur orbis*, korset står, jorden snurrar.

Kyrkan betjänar sina medlemmar genom förrättningarna. De hör på ett naturligt sätt ihop med människans livscykel och hjälper henne att möta förändringarna i sitt liv. För många är förrättningarna en viktig anledning till att vara medlem i kyrkan. Samtidigt befrämjar förrättningarna skötseln av kyrkans undervisningsuppgift. Genom dem stärks kyrkomedlemmarnas tro och gudsfolkets gemenskap genom ord och handling.

I förrättningarna möter man också människor som inte känner eller delar kyrkans tro och liv. På det sättet har förrättningarna också en missionsdimension. Varje förrättning vittnar om Guds kärlek och kallar till gemenskap med Kristus. En av förrättningarnas uppgifter är att uppmuntra och stärka sådana församlingsmedlemmar som av en eller annan orsak känner att de har fjärrmat sig från kyrkans tro och liv. Samtidigt är det förrättningarnas uppgift att kalla nya människor till evangeliets glädje hos den gode Herden: *Gläd er med mig, jag har hittat fåret som jag hade förlorat* (jfr Luk 15:1–10). Det sker bäst där man litar på den heliga Andens kraft och på gudsordets verkan.

1.2 Förrättningssamtalen

Till de viktigaste förrättningarna ansluter sig alltid ett föregående samtal mellan prästen och dem som berörs av förrättningen. Vid behov och om det är möjligt kan man hålla flera samtal. Samtalen hjälper såväl prästen som församlingsmedlemmarna att förbereda sig för den heliga handlingen. Deras syfte är bl.a.

- att göra det möjligt för prästen och församlingsmedlemmarna att lära känna varandra och att skapa en förtroendefull atmosfär
- att möta människorna i deras livssituation
- att komma överens om praktiska arrangemang i samband med förrättningen
- att klargöra förrättningens andliga innehåll
- att gå igenom förrättningens förlopp och vid behov öva den.

Om prästen och de berörda inte känner varandra från tidigare är förrättningssamtalet väsentligt redan för att de skall lära känna varandra. I samtalet skapas en förtroendefull och trygg anda. Församlingsmedlemmen förväntar sig att en kyrkligt anställd är äkta och pålitlig, orkar lyssna, uppträder respektfullt, förstår svårigheter, kan hantera problemsituationer – och är lojal mot den sak som han/hon representerar.

Förrättningarna hör ofta ihop med ett övergångsskede i livet, ett skede som kan innebära såväl glädje och tacksamhet som lidande och ångest, ofta båda delarna. Ett barns födelse kan vid sidan av glädjen också föra med sig depression. Ett brudpar kan mitt i glädjen även känna spänning och rädsla. Släktingarna till en avliden som har lidit mycket kan känna både saknad och tacksamhet.

Ett centralt syfte med förrättningarna är att på ett öppet och ärligt sätt möta människors livssituation. Man bör uppmuntra församlingsmedlemmarna att uttrycka sina frågor, tankar och känslor och man bör också aktivt lyssna till dem. Prästen stöder dem med de medel som står till förfogande. Samtidigt måste han/hon iaktta den tystnadsplikt som hör till ett själavårdande samtal (KL 5:2 §).

Förrättningssamtalet har också en kateketisk dimension. Det är prästens uppgift att för de berörda tala om förrättningens andliga innebörd och hur den uttrycks i formulärets olika moment. I bästa fall stöder samtalen hemmens kristna fostran och stärker församlingsmedlemmarnas identitet som kristna.

Under förrättningssamtalet kommer man överens om frågor som har med förrättningens förlopp att göra, såsom psalmer, bibeltexter och medverkande. Även om den nya förrättningsboken innehåller många olika alternativ är det inte meningen att lägga ansvaret för alla val på församlingsmedlemmarna. Det är prästen som ansvarar för helheten. Församlingsmedlemmarna har rätt att om de så önskar komma till "färdigt dukat bord". Beträffande förrättningarnas musik är det skäl att stå i kontakt med kantorn.

Prästen måste å ena sidan lyssna på de önskemål och förväntningar som församlingsmedlemmarna har angående förrättningen, men å andra sidan bör han/hon också beakta förrättningarnas gudstjänstkaraktär och kyrkans gemensamma tradition. I eventuella konfliktsituationer bör man diskutera sig fram till lösningar som är förenliga med förrättningens andliga karaktär och motsvarar församlingsmedlemmarnas önskemål.

Förrättningssamtalet hålls vid en tidpunkt som är lämplig för de berörda och för eventuella medverkande. Församlingsmedlemmarna har rätt att vänta sig att prästen har tid för dem. Prästen kommer överens med de berörda om platsen för samtalet. Det kan hållas i församlingens utrymmen, i hemmet eller någon annanstans.

De frågor som har kommit fram under förrättningssamtalet kan prästen på lämpligt sätt beröra i talet och i förrättningens övriga moment. Under själva förrättningen kan man ändå inte berätta allt som har kommit fram i samtalet. Prästen bör visa finkänslighet och omdöme. Vid behov kan han/hon fråga de berörda om det är något särskilt som de vill lyfta fram eller inte tala om.

Om det känns naturligt kan man i slutet av förrättningssamtalet be tillsammans, särskilt vid begravningsamtal. I förrättningsboken finns även färdiga modeller för andakter i anslutning till förrättningssamtal (t.ex. andakt i sorgehuset). Vanligen väljer man ett av alternativen.

I varje förrättningssamtal försöker man finna samtalsämnen som på ett naturligt sätt anknyter till förrättningen i fråga. Ett samtal som enbart berör det tekniska utförandet ger inte församlingsmedlemmarna tillräckliga möjligheter att tala om sina egna önskemål och förväntningar. Ett fullständigt förbigående av andliga frågor gör ofta församlingsmedlemmarna besvikna och är samtidigt ett tecken på en svag yrkesidentitet. Frågor om livet och Gud hör oskiljaktigt samman såväl med förrättningarna som med de förberedande samtalen.

1.3 Förnyelsen av de kyrkliga förrättningarna

Det liturgiska livet i Finlands evangelisk-lutherska kyrka bygger på Bibeln, den lutherska bekännelsen och kyrkans ekumeniska tradition. Förnyelsen av gudstjänstlivet är en aktuell tolkning av den här traditionen i vår tid. Principerna för förrättningsbokens förnyelse motsvarar målen för Gudstjänstboken och Evangelieboken som togs i bruk år 2000.

Vid förnyandet av casualhandlingarna har bl.a. följande mål varit centrala:

- att betona förrättningarnas gudstjänstkaraktär
- att stärka bibelanvändningen
- att stärka psalmens ställning
- att förnya det liturgiska språket
- att utöka valmöjligheter och mångfald
- att utöka församlingens medverkan.

Genom att närma förrättningarnas struktur till gudstjänstformulären har man stärkt deras gudstjänstkaraktär. Förrättningarna är nu klart indelade i fyra delar (inledning, ordet, välsignelse/vigning/bön, avslutning) och de börjar och slutar på samma sätt som högmässan. Man har ökat antalet bibeltexter, även psaltartexter och gammaltestamentliga texter. Psalmen och musiken har fått en starkare ställning både genom strukturella lösningar och genom nya psalmer.

Det svenska språkets allmänna utveckling men också den nya bibelöversättningen har gjort det nödvändigt att förnya det liturgiska språket: språket i förrättningarnas böner och texter kan inte skilja sig från språket i Bibeln och Gudstjänstboken. För att man skall kunna möta de krav som olika situationer ställer har antalet alternativ utökats både i de fasta och de

valbara delarna i formulären. Den församling som är närvarande vid förrättningen är ingen passiv publik utan liturgins subjekt som utövar det allmänna prästadöme som den har fått i dopet. Därför har man på olika sätt strävat till att utöka församlingens deltagande i förrättningarna.

Det räcker inte med att förnya förrättningsformulären. De heliga förrättningarnas betydelse för kyrkans och enskilda människors andliga liv avgörs i sista hand i lokalförsamlingen.

1.4 Förrättningarnas musik

I samband med förnyelsen av Gudstjänstboken och Evangelieboken definierades gudstjänstmusikens karaktär. Samma betoningar kan tillämpas också på musiken i förrättningarna. Musiken är en skapelsegåva som förmedlar ett budskap, uttrycker bön och tolkar gemensamma erfarenheter.

Musiken i de kyrkliga förrättningarna bör motsvara förrättningens andliga innehåll. När man utgår från innehållet innebär det att musiken stöder och befrämjar förrättningens budskap och är en integrerad del av förrättningens förlopp. Samtidigt har musiken en stor betydelse för förrättningens kontextualitet. Enligt handboks-kommitténs slutbetänkande innebär kontextualitet ”att casualhandlingarna betraktas inte bara ur kyrkans utan också ur dess medlemmars synpunkt” (ur Motiveringar, s. 10).

Man bör välja musiken så att den motsvarar både förrättningens andliga innehåll och församlingsmedlemmarnas önskemål. Ibland kan det hända att de pastorala målen och gudstjänstmusikens principer strider mot varandra. Det kan uppstå spänningar t.ex. vid valet av vigselmusik, men också i samband med andra förrättningar.

Vid viktiga händelser i livet önskar människor musik som är betydelsefull för dem. En bekant och önskad musik talar ofta bäst till människan. Tack vare den kan förrättningen bli en stark upplevelse. Å andra sidan regleras musikvalet i det kyrkliga livet av samfundets tradition och förrättningarnas gudstjänstkaraktär. De heliga förrättningarna är gudstjänster där musiken är ett uttryck för församlingens gemensamma tro. Att beakta församlingsmedlemmarnas önskemål betyder inte att man väljer vilken förrättningsmusik som helst.

Den kyrkligt anställda ansvarar för att förrättningens gudstjänstkaraktär förverkligas. Samtidigt möter han/hon församlingsmedlemmarna på ett sådant sätt att det blir möjligt att diskutera olika alternativ. Det idealiska vore om församlingsmedlemmarna kunde göra sina val själva inom de ramar som sätts av samfundet och förrättningens gudstjänstkaraktär. Det sker t.ex. när man på förhand genom inspelningar eller vid en särskild samling presenterar vigsel- eller begravningsmusik. Det kan vara en stark och positiv upplevelse att upptäcka att gudstjänstmusiken har en särprägel som skiljer den från annan musik. Särskilda musikönskemål kan också tillmötesgåas vid samlingen efter själva förrättningen.

När kantorn deltar i förrättningen görs musikvalet i samarbete med honom/henne. Beträffande vigsel och begravning föreskrivs i handbokens anvisningar ”Man bör på förhand rådgöra med kantorn, som ansvarar för musiken”. Det krävs allt mångsidigare kunskaper av kantorn när önskemålen stilmässigt blir allt bredare. Samtidigt kan man inte begära att någon skall behärska all tonsatt musik. I församlingen bör man komma överens om en gemensam

linje beträffande musikval, en linje som präster, kantorer och andra anställda tillsammans förbinder sig till.

Den bestämning av instrumentalmusikens plats i församlingens gudstjänster som handboks-kommittén gjorde i sitt delbetänkande gäller också för förrättningarna: ”I den västliga kyrkans traditionella gudstjänstmusik har instrumenten, i synnerhet orgeln, en betydande ställning vid sidan av sången. Inför Guds hemlighet har man med hjälp av musikinstrument upplevt det möjligt att tolka sådant, som orden inte har räckt till för.” Som en Guds skapelsegåva kan instrumentalmusiken leda fram till Guds hemligheter och stöda församlingsmedlemmarna i en situation där det av en eller annan orsak är svårt att klä tron och erfarenheterna i ord.

Den uppgift som gudstjänstmusiken har fylls bäst av psalmen. Den är församlingens bön och förkunnelse av Guds ord i sjungen form. Psalmsången grundar sig på Psaltaren. Den har från allra första början hört till de kristnas trostövning: *Låt Kristi ord bo hos er i hela sin rikedom och med all sin vishet. Lär och vägled varandra, med psalmer, hymner och andlig sång i kraft av nåden, och sjung Guds lov i era hjärtan* (Kol 3:16).

Psalmerna förenar olika människor och olika åldrar och uttrycker deras gemensamma tro. När man väljer psalmer kan man samtala om de berörda personernas livshistoria och tros-erfarenhet. Psalmerna befrämjar växelverkan och är ett uttryck för att församlingen är liturgi-ns subjekt. Sången berör människan på en annan nivå än det talade ordet. Den är ett kollektivt sätt att uttrycka tro, saknad, sorg och tacksamhet.

Sång av psalmer ur Psaltaren är en central del av den kristna gudstjänsttraditionen. Man kan berika förrättningen musikaliskt genom att sjunga en psaltarpsalm med omväde. Det gör det lättare för församlingsmedlemmarna att delta.

1.5 De kyrkliga förrättningarnas struktur

De centralaste förrättningarna liknar till strukturen högmässan och gudstjänsten, medan andakterna är strukturerade enligt tideböerna. Man skall ändå inte förstå förrättningen som en serie lösa delar, utan som en enhetlig helhet. Den enhetliga strukturen stöder helhetsgestaltningen, skapar trygghet och underlättar deltagandet. I huvudsak har förrättningarna följande struktur:

- Inledning
- Ordet
- Vigning/Välsignelse/Bön
- Avslutning

I den **inledande välsignelsen** blir församlingen välsignad i den treenige Gudens namn och beskydd. Ofta läses välsignelsen, men man kan också sjunga den till någon av gudstjänstens alternativa melodier. Vid välsignelsen gör man korstecknet. Efter den inledande välsignelsen kan man läsa eller sjunga en växelhälsning där prästen och församlingen välsignar varandra med en önskan om Guds närvaro.

Inledningsordens uppgift är att kort beskriva förrättningens centrala innehåll och stärka samhörigheten. Man kan använda handbokens alternativ, men man kan även formulera

inledningsorden fritt. De får ha personlig en karaktär. Men man måste akta sig för att hålla ett alltför långt inledningstal.

Psaltarpsalmen uttrycker respektive förrättnings centrala teman i bönen form. Utöver de förslag som finns i formuläret kan man använda psaltarpsalmer enligt kyrkoåret eller andra psaltarpsalmer. Man kan också förkorta formulärets psalmalternativ. Psaltarpsalmen kan läsas eller sjungas. Framförandet kan vara t.ex.

- 1) monologiskt så att prästen eller en textläsare läser allena,
- 2) antifonalt som en växelläsning mellan en textläsare och församlingen eller mellan två grupper – i så fall måste texten naturligtvis delas ut åt församlingen – eller
- 3) responsorialt med omkväde så att församlingen med lämpliga mellanrum upprepar samma omkväde eller antifon. Omkväden för psaltarpsalmer finns i musikbilagan.

Psalmsången är både förkunnelse av Guds ord, bön och lovsång. Med hjälp av den uttrycker man tacksamhet, bön om hjälp eller klagan. Psalmen är förkunnelse, undervisning, själavård, bön och uttryck för gemenskap. Den är en av de viktigaste formerna för församlingens medverkan.

Vanligen börjar och slutar förrättningen med en psalm. Ingångspsalmen leder in i förrättningens centrala tema. Slutpsalmen präglas av tacksamhet och av uppmuntran att leva i kraft av Guds välsignelse. Psalmerna utgör inte bara en ”ram” för förrättningen, utan de har också sin givna plats mitt i förrättningen. Då förkunnar man Guds gärningar, uppmuntrar till förtröstan på Guds löften och ber om Guds gåvor och om kraft att leva enligt Guds vilja. Det finns exempel på lämpliga psalmer eller sånger i de olika andakterna.

Det är naturligt att diskutera psalmens användning och lämpliga psalmalternativ i samband med förrättningssamtalet och då man tillsammans med kantorn planerar förrättningens musik. Ifall det inte finns psalmböcker att tillgå kan man trycka psalmtexterna i förrättningens program. Uppgiften att anslå ton för sången kan ges åt någon som deltar i förrättningen. Varje förrättning skall innehålla en psalm eller en sång från förrättningsboken. Bara i undantagsfall kan man utelämna psalmen.

Bibelläsningen hör till avdelningen Ordet i alla förrättningar. Bibeltexterna är den levande Gudens tilltal till församlingen. De talar om vad Gud lovar och vad Gud uppmanar till. Förkunnandet och hörandet av Guds ord föder tro, stärker kärleken och bygger upp församlingen.

Det finns flera alternativa bibeltexter. I tillägg till dem kan man också använda bibeltexter enligt kyrkoåret och andra bibeltexter. I sådana fall måste man noga överväga om förrättningens budskap förmedlas tillräckligt tydligt genom kyrkoårstidens texter eller genom texter som har valts på andra grunder. Ifall man läser flera bibeltexter är det naturligt att foga ett svar till dem (psaltarpsalm, psalm, sång, instrumentalmusik eller tyst meditation). Församlingen kan resa sig för att lyssna till evangeliet.

Talet hålls efter läsningen av bibeltexterna. Predikans uppgift är att på ett aktuellt och livfullt sätt förkunna Guds ord. I den lutherska traditionen betraktar man ordets förkunnelse som ett nådemedel och därför innehåller förrättningarna också förkunnelse.

Kasualtalet har många syften, såsom ett undervisande eller kateketiskt, själavårdande, samhörighetsskapande och ett andligt vägledande syfte. Talets uppgift är att kort klargöra förrättningens andliga innehåll (kateketiskt syfte). Det hör alltid samman med evangeliet.

Därför är talet ingen föreläsning eller lektion, utan förkunnelse av Guds goda verk. Det är meningen att talet skall uttrycka människors erfarenheter och känslor på ett helande sätt (själavårdande syfte). De två syftena är inte motstridiga, utan hör ihop. Begravningsstalets uppgift är t.ex. att förmedla tröst genom evangeliet och hoppet om uppståndelse.

Talet har också till uppgift att stärka samhörigheten och beröra frågor som är betydelsefulla för gemenskapen (samsamhörighetskapande syfte). Man kan då behandla familje- och församlingsgemenskapen samt växelverkan mellan olika generationer, släkter och människogrupper. I kasualtalet uppmuntrar, stöder och vägleder man människor att leva i tro och kärlek. På det sättet har det också drag av andlig vägledning.

Talet är evangelium, en förkunnelse av Guds goda verk. När talet förmedlar kunskap eller kläder känslor i ord, är detta inte ett självändamål utan det tjänar talets grundläggande syfte att befria människor till tro och kärlek enligt Guds vilja.

Även om evangeliet bestämmer kasualtalets innehåll, gäller för framförandet i stort sett samma regler som för annan kommunikation. Talet skall ha en följdriktig disposition, utmärkas av ett förståeligt språk, ha en lämplig längd och framföras naturligt så att innehållet kan förmedlas till lyssnarna. När ett tal hålls fritt och naturligt förmedlas dess budskap bättre än om man läser det innantill.

Det är viktigt att den kyrkligt anställda strävar efter att utveckla sin kommunikativa förmåga, både för yrkesskicklighetens skull och för att orka i arbetet. Idealet är att prästen i regel kan hålla sitt på förhand förberedda tal utan papper. Det utskrivna talet kan man efter förrättningen ge åt de berörda personerna. Det väsentliga är att talets innehåll är evangelieförkunnelse här och nu och att framförandet stöder det kommunikativa målet.

Bönen är församlingens svar på förkunnelsen av Guds ord. Enheten mellan Guds verk och människors bön kommer fram i den klassiska strukturen som bygger på åminnelse och bön. Bönen börjar med att man kommer ihåg Guds verk (anamnes) och sedan ber man om hans gåvor (epikles). Ordningen ger uttryck för att bönen – liksom allt andligt liv – grundar sig på det som Gud har gjort och lovat. I bönen kan människan i stället för att lita på sina egna förtjänster lita på Guds verk och vädja till dem. I jordfästningsbönen hänvisar man t.ex. inte till den avlidnas helighet utan till Kristi försoningsverk. ”Trofaste Gud och Herre, din Son Jesus Kristus utgöt sitt dyrbara blod för honom/henne. Led honom/henne in i din härlighet, där han/hon tillsammans med alla heliga får prisa ditt namn” (formuläret för jordfästning, s. 165).

I de kyrkliga förrättningarna genomförs bönemomenten på ett sätt som är bekant från gudstjänsterna. Till kasualhandlingarna hör en kollektbön som motsvarar dagens bön i högmässan. I den formuleras förrättningens centrala innehåll i en begärande bön, man ber om det som man tror att förrättningen skänker. Olika alternativ innehåller olika betoningar. Eftersom kollektböerna uttrycker kyrkans gemensamma tro borde man inte utan vägande skäl ändra på formuleringarna i dem.

Kyrkans förbön ansluter sig till människornas livssituation och till deras framtid. Förbönen för på det sättet in en kontextuell, diakonal och själavårdande aspekt i förrättningen. Förböerna kan därför vid behov ändras. Handbokens förböner tjänar då som modell.

Herrens bön är Guds barns gemensamma bön och hör därför till nästan alla förrättningar. Särskilt i förrättningar med tidebönskaraktär kan man även sjunga Herrens bön.

Nattvard kan firas t.ex. i anslutning till vigsel och jordfästning. I vissa formulär är nattvardsfirandet en fast del av förrättningen (konfirmation, vigning till ämbete och installation, välsignelse till tjänst samt invigning av kyrka). Material från några andakter (t.ex. sjukkommunion) kan användas vid nattvardsgudstjänst. Nattvardsmåltiden präglas av Kristi närvaro, nåd, tacksägelse och gemenskap. I samband med de kyrkliga förrättningarna understryks nattvarens karaktär av gemenskapsmåltid. Deltagarna i förrättningen bör ha möjlighet att delta i nattvarden så som kyrkoordningen och biskopsmötets anvisningar förutsätter.

Vid konsekrationen och utdelandet av nattvardselementen skall man hålla sig till kyrkoordningen, gudstjänsthandledningen och biskopsmötets anvisningar. Enligt kyrkoordningen firas nattvarden i kyrkan i en gemensam gudstjänst. Gudstjänst med nattvard kan "tillfälligt" och "under kyrkoherdens tillsyn" firas på en annan plats än i kyrkan (KO 2:9). Altaret och annan symbolik skall också då anpassas till nattvardsfirandet. Man kan framhålla nattvarens betydelse i tal och böner. Frågan om nattvard för sjuka behandlas i denna handledning i avsnittet om sjukkommunion.

Välsignelsen är förrättningens första och sista ord. Alla förrättningar börjar med välsignelse i den treenige Gudens namn och slutar med Herrens välsignelse eller med den apostoliska välsignelsen. Gud kallar samman och sänder alla tillbaka ut i vardagslivet i kraft av välsignelsen. Därför är det naturligt att till slutvälsignelsen också föga en sändning. Den inledande välsignelsen och slutvälsignelsen riktar sig till alla närvarande, vilket man bör beakta då välsignelsen uttalas. I vissa förrättningar (t.ex. i dop, konfirmation och vigningar) ingår dessutom en särskild välsignelse som har ett mer begränsat föremål och syfte och som man beaktar också i symbolhandlingarna (t.ex. genom knäböjande och handpåläggning).

Ovan har alla kyrkliga förrättningar behandlats särskilt ur teologiskt och pastoralt perspektiv. På basis av det ges i det följande praktiska råd och rekommendationer för respektive förrättning. Vid användningen av förrättningsboken hör de teologiska, pastorala och praktiska perspektiven oskiljaktigt ihop.

2 Kasualhandlingarna

2.1 Dop

Dopets betydelse

Det heliga dopet är ett sakrament instiftat av Kristus och utgör grunden för alla andra förrättningar. Den uppståndne Frälsaren gav sin kyrka i uppdrag att göra alla folk till sina lärjungar genom dop och undervisning (Matt 28:18–20).

Enligt Nya testamentet blir den människa som döps född på nytt (Joh 3:5; Tit 3:5), hon ikläder sig Kristus (Gal 3:27), hon erhåller syndernas förlåtelse och tar emot den heliga Anden (Apg 2:38; jfr Apg 10:47), hon blir renad (Tit 3:5), hennes synder tvättas bort (Apg 22:16), hon blir delaktig av Kristi död och uppståndelse (Rom 6:3–5) och hon innesluts i ett förbund med Gud, som bygger på Jesu Kristi uppståndelse (1 Pet 3:20–21). Alla döpta utgör tillsammans Kristi kropp (1 Kor 12:12–13). I den kristna kyrkan finns det *en Herre, en tro, ett dop*. Med hjälp av olika tjänster som baserar sig på dopet bygger Kristus sin kyrka i sanning och kärlek (Ef 4:4–16). Tron och dopet frälser (Mark 16:16; jfr Apg 6:15, 30–34; 18:8). Nya testamentet betonar dopet i Jesu namn (Rom 6:3; Gal 3:27; Apg 2:38; 8:16; 10:48; 19:5; jfr 1 Kor 1:10–17), som innebär delaktighet i hans död och uppståndelse (Rom 6:3–4; Kol 2:12; jfr 1 Pet 3:18–22).

I dopet upptas människan i Kristi och hans kyrkas gemenskap. Även om varje människa ända från sin födelse är delaktig av mänsklighetens gemensamma skuld, får hon i dopet allt förlåtet och ikläder Kristi renhet. Den heliga Anden föder den döpta på nytt och skänker den döpta tron, med vilken den döpta kan omfatta dopets löften. I dopet förenar Gud oss med Kristus och gör oss delaktiga av hans död och uppståndelse.

Dopet kallar också till trons kamp. Det förpliktar den kristna att helt lita på Kristus och att leva med honom som föredöme. Den kristna fyller det uppdrag som han/hon har fått i dopet bl.a. genom att delta i den gemensamma gudstjänsten och genom att tjäna sina medmänniskor i de kallelseuppgifter som han/hon har fått. Genom att leva i gemenskap med församlingen blir människan medveten om dopets gåva.

Dopformulären

Förrättningsboken innehåller fem dopformulär: Barndop, Nöddop, Bekräftelse av nöddop, Dop av ungdomar och av vuxna samt Dop i församlingens gudstjänst. Det sistnämnda formuläret innehåller inte förrättningens alla delar, utan det fogas in i det gudstjänstformulär som används vid tillfället.

I anvisningarna i ingressen till formuläret för barndop har man samlat de viktigaste bestämmelserna om barnets religiösa ställning (religionsfrihetslagen) och barnets namn (namnlagen). Barnet bör döpas utan onödigt dröjsmål (KO 2:15). Av gammalt har man rekommenderat att barnet skall döpas inom två månader efter födelsen. I praktiken är det svårt att förhindra dröjsmål eller underlåtenhet att döpa. I Anvisningar till kyrkoherdeämbetena (se kyrkans intranet) har man samlat alla anvisningar om dopet enligt gällande bestämmelser.

Dopet förrättas i kyrkan, i hemmet eller på en annan lämplig plats i enlighet med vad prästen och dopbarnets föräldrar kommer överens. Ett dop som förrättas i kyrkan betonar trons gemenskapskaraktär och dopet som ett upptagande i församlingen. Ur teologisk synpunkt borde dopet helst förrättas i en kyrka eller ett kapell. Ett dop i hemmet betonar familjen som barnets första andliga hem.

Man kan erbjuda dopfamiljen den traditionella kyrkliga möjligheten att förrätta dopet i samband med gudstjänsten. En dogudstjänst passar särskilt bra under kyrkoårets festtider (särskilt påsktiden och pingsten) och på vissa helgdagar (t.ex. första söndagen efter trettondagen och familjens söndag). Det påminner varje församlingsmedlem om det egna dopets gåva. Även om dopet förrättas i gudstjänsten deltar prästen i mån av möjlighet också i dopfesten efteråt.

Formuläret för barndop kan användas för barn under 15 år. Prästen får bedöma hur formuläret skall tillämpas då dopbarnet inte längre är en liten baby. Formulärets struktur behöver inga förändringar, men t.ex. talet, psalmerna, bönerna och det praktiska genomförandet behöver utformas så att det motsvarar situationen.

Faddrarna

Faddrarnas uppgift är att vara dopvittnen, att tillsammans med församlingen stöda föräldrarna i barnets kristna fostran (KO 3:1) och att be för sitt fadderbarn. Vid dopet kan faddern ha en viss uppgift, såsom att läsa en bibeltext eller en bön.

Ett barn eller en vuxen som döps skall ha åtminstone två faddrar som är konfirmerade medlemmar av antingen en luthersk kyrka eller av någon av de kyrkor som har antagit den s.k. Borgåöverenskommelsen. Utöver det kan en person som hör till en kyrka eller ett samfund som godkänner ett av den evangelisk-lutherska kyrkan förrättat dop vara fadder (KO 1:4; 2:17). De som faller utanför dessa grupper kan fungera som dopvittnen, men inte som faddrar, och prästen kan inte ge ett fadderbrev åt dem. Det är skäl att vara noggrann då man reder ut faddrarnas behörighet.

Minst två faddrar eller andra dopvittnen skall närvara vid dopförrättningen (KO 2:17). Faddrarna är såväl vittnen som medverkande. I dopformuläret erbjuds faddrarna flera uppgifter, såsom bibelläsning, att välsigna barnet eller att medverka i kyrkans förbön. Att använda vittnen i stället för faddrar är ett undantag som inte motsvarar vanlig luthersk doppraxis. Man kan också ge dopvittnena uppgifter i förrättningen.

Prästen bör vid förrättningen beakta faddrarna. I betänkandet *Kummiuden perusteet ja toteutumisen kirkossamme/Fadderskapets grunder och förverkligande i vår kyrka*, som utarbetats av en arbetsgrupp tillsatt av biskopsmötet, (Centralförvaltningen för ev.luth. kyrkan i Finland, serie B 2004:1) ingår utförligare reflektioner över fadderskapets gåva och uppgift.

Synpunkter på dopsamtalet

I dopformulärets ingress konstateras att prästen är skyldig att komma överens om dopsamtal: ”Prästen bör i god tid före dopet ta kontakt med hemmet.” Samtalet kan föras i dopbarnets hem, i församlingens utrymmen eller på annan lämplig plats. Helst träffar prästen hela familjen vid dopsamtalet och om möjligt också faddrarna.

För dopsamtalet gäller det som i handledningens allmänna inledning sades om förrättningssamtal (se avsnitt 1.2). Under dopsamtalet kan man behandla t.ex. följande frågor:

- barnets födelse
- föräldraskapet och familjens nya situation
- plats, tid och andra arrangemang för dopet
- dopets andliga innebörd och hur den kommer till uttryck i formuläret
- val av psalmer och andra valbara delar
- barnets för- och efternamn samt frågor i anslutning till registreringen
- den kristna fostrans betydelse och former
- faddrarna och deras uppgift.

Innan man diskuterar enskilda frågor som hänför sig till dopet är det naturligt att tala om den nya situation som barnets födelse och föräldraskapet innebär. I samband med dop i hemmet kan man förrätta välsignelse av hemmet.

För unga eller vuxna personer som skall döpas innebär förrättningssamtalet en del av den andliga förberedelsen för dopet och för livet som en döpt kristen. Därför är det viktigt att de är fullvärdiga parter i förrättningssamtalet och att man lyssnar till dem.

Allmänna synpunkter på dopförrättningen

Församlingen kan stå under hela dopförrättningen. Ifall församlingen sitter, reser den sig åtminstone vid momenten 12 (Trosbekännelsen) och 13 (Dopet). Av praktiska skäl är det bra att erbjuda åtminstone en del av församlingen möjlighet att sitta under förrättningen.

Som psalmer passar särskilt psalmbokens doppsalmer (psb 210–219), barnpsalmer och i tillämpliga delar psalmer enligt kyrkoåret. Bland förrättningsbokens bilagor finns därtill sånger tänkta för dop. Dopet kan lämpligen inledas med en psalm som handlar om dopets betydelse och avslutas med en tacksägelsepsalm.

Om det finns flera som skall döpas (t.ex. syskon) ändras formulärets formuleringar vid behov till pluralis. Formulärets frågor upprepas för var och en som skall döpas (moment 5), likaså korstecknet och de ord som hör samman med det (moment 6), dopet och den tillhörande välsignelsen (moment 13) samt övriga eventuella symbolhandlingar i samband med dopet (t.ex. dopljus). Varje barns egna faddrar medverkar vid respektive moment.

Barnets registreringsanmälan samt dopattesten och fadderbrevens ifylls helst i samband med dopsamtalet, men senast före dopförrättningens början. Dopattesten och fadderbrevens överlämnas först efter förrättningen. Föräldrarna skall också skriva under fadderbrevens och ge dem till faddrarna. Det är ju de som har kallat faddrarna till deras förtroendeuppdrag. Fadderbrevens påminner om att föräldrarna och församlingen tillsammans har anförtrott faddrarna fadderskapet som ett förtroendeuppdrag. Dopprästen för barnets registreringsanmälan till församlingens kansli.

Barndop

Inledning

Dopet förrättas vid dopfunten. Prästen, föräldrarna och faddrarna ställer sig vid dopfunten. För den person som bär barnet (vanligen en fadder eller någon av föräldrarna) kan man reservera en stol. Också dopbarnets syskon eller faddrarnas egna barn kan stå vid dopfunten. Innan förrättningen börjar kan prästen hälsa på församlingen och kort ge behövliga instruktioner. Prästen kan också säga att det ofta händer att dopbarnet gråter men att det inte stör förrättningen.

Efter den första psalmen följer en inledande välsignelse (och växelhälsning) på samma sätt som i gudstjänsten. Man kan formulera de korta inledningsorden fritt eller använda förrättningsbokens formuleringar. Psaltarpsalmen är bön och tacksägelse. T.ex. en fadder kan läsa den. I handledningens inledning (avsnitt 1.5) presenteras olika sätt att framföra psaltarpsalmen. Man kan också utelämna den.

Till inledningens femte moment, Frågor eller uppmaning, hör tre alternativ. I det första ställer prästen tre frågor.

- Vilket namn har ni gett ert barn?
- Svar: NN.
- Vill ni att ert barn skall döpas till den kristna tron?
- Svar: Ja.
- Vill ni, föräldrar och faddrar, tillsammans med församlingen ansvara för att NN får en kristen fostran?
- Svar: Ja.

Att fråga efter och nämna barnets namn har sedan gammalt varit en central del av dopförrättningen. Gud kallar människan vid hennes namn (Jes 43:1). Frågan ställs i perfektum, vilket förutsätter att föräldrarna redan har gett barnet dess namn och att dopet därmed är mera än en namngivningsceremoni. Med den andra frågan uttrycker föräldrarna sin vilja och sitt samtycke (jfr vigselformuläret). Församlingen har samlats runt dopfunten därför att Gud har instiftat dopet, men också därför att föräldrarna önskar det. Med den tredje frågan anger man föräldrarnas och faddrarnas plikt att tillsammans med församlingen ansvara för barnets kristna fostran. I Jesu missionsbefallning hör döpanDET och lärandet ihop. Föräldrarna och vårdnadshavarna bör ge barnet en kristen fostran och undervisning (KO 3:1). På det sättet kan människan bli medveten om dopets gåva i sitt eget liv.

I handbokens andra alternativ nämner prästen barnets namn och ställer bara de två senare frågorna (frågorna om samtycke och fostran). I det tredje alternativet ersätts frågorna av en uppmaning.

Prästen kan tillsammans med föräldrarna och faddrarna komma överens om vilket alternativ man väljer. Till sitt innehåll är de alla lika. Det första alternativet ger de största möjligheterna för föräldrarna och faddrarna att vara aktiva.

Korstecknet och den efterföljande bönen (moment 6) är förberedelse för dopet och hör därmed till inledningen. Genom sin död och uppståndelse har Kristus övervunnit alla

makter som förstör livet. Dopet är den kristnas påsk, då den kristna blir delaktig i Kristi seger och befrielse.

Korstecknet och den efterföljande bönen hör till dopformulärets fasta delar och får inte utelämnas. I det första alternativet följs korstecknet av en önskan som motsvarar en nådeförsäkran och riktas till den som blir döpt. I det andra alternativet ber prästen först en bön, som följs av korstecknet. Eftersom barnet tilltalas i nådeförsäkran och eftersom också bönen gäller barnet kan prästen i samband med dem lägga handen på barnets huvud eller hålla det i handen.

Bönen efter korstecknet (moment 7) är en så kallad dopkollekt och motsvarar dagens bön i högmässan. I bönen ber man att barnet skall få del av dopets gåvor. Prästen kan lägga handen på barnets huvud. De olika alternativen betonar olika sidor av dopet. Det sista alternativet kan användas särskilt vid dop av ett sjukt barn. I enlighet med gudstjänstpraxis säger församlingen amen. Prästen kan instämma i församlingens amen.

Ordet

I dopets andra del, Ordet, läses bibeltexter som ansluter sig till dopet (moment 8). Man läser alltid barnevangeliet (Mark 10:13–16). Före det kan prästen eller någon församlingsmedlem läsa en eller flera av formulärets bibeltexter, en text enligt kyrkoåret eller en annan text. Det är bättre att läsa texterna ur Bibeln eller handboken än att ha dem skrivna på lösa papper. Man kan foga ett svar till textläsningen. Som svar kan man använda en psalm, en sång eller instrumentalmusik.

Efter evangelieläsningen håller prästen doptalet. Det skall helst vara fritt, men också något av formulärets färdiga alternativ kan användas. Lämpliga teman för ett fritt tal finns angivna i handboken. I doptalet bör man särskilt beakta den aktuella dopsituationen. I anvisningarna för doptalet nämns möjligheten att prästen tillsammans med föräldrarna väljer ett särskilt bibelord för barnet. Detta bibelställe berörs då i talet och skrivs in i dopattesten.

Efter talet kan man sjunga en psalm, en dopsång ur förrättningsboken eller använda annan musik (moment 10). Psalmen eller musiken leder in i sakramentsdelen. Moment 10 kan utelämnas, men utan psalm eller musik kan denna del av dopförrättningen kännas lång.

Dopet

Dopet (momenten 11–13) är förrättningens huvudsak och förrättas alltid vid dopfunten. Innan momentet börjar hålls vattnet i dopfunten, ifall man inte har gjort det före förrättningens början.

Det finns tre alternativ för dopbefallningen (moment 11). Det första innehåller endast instiftelseorden (Matt 28:18–20), och betoningen läggs då på förkunnelsen. Det andra och tredje alternativet är klassiska dopböner. En motsvarande bön, den s.k. syndaflodsbönen, är en central del både av Luthers dopformulär (Taufbüchlein) och av flera kyrkors dopritual. Bönerna börjar med en åminnelse av Guds frälsningsgärning (anamnes) och följs av dopets instiftelseord. Efter dopbefallningen ber man om den heliga Andens hjälp och om dopets gåvor (epikles).

Dopböerna bygger på fornkyrkligt och ekumeniskt material. Till sitt innehåll och sin form motsvarar de nattvardsböerna och därför kan man i samband med dem utföra gester enligt gammal sed. När prästen säger ”i detta vatten” kan han/hon, liksom i påsknattens mässa, med handen ösa upp litet vatten ur dopfunten.

Efter dopbefallningen följer gemensam läsning av den apostoliska trosbekännelsen (moment 12). Samma trosbekännelse har använts i förbindelse med dopet ända sedan fornkyrkan. Efter det säger prästen: ”Till delaktighet i denna tro och i alla de löften som den innebär döper vi nu detta barn i den treenige Gudens namn.” Formuleringen visar att dopet, tron och bekännelsen hör samman. Den döpta blir delaktig i kyrkans gemensamma tro och alla dess löften.

Dopet går till så att prästen tre gånger gjuter vatten över barnets huvud och säger lugnt och hörbart: NN (förnamnen), jag döper dig i Faderns (första begjutningen) och Sonens (andra begjutningen) och den heliga Andens namn (tredje begjutningen). Dopet i den treenige Gudens namn förkunnar att Gud är närvarande och tar den som döps till sin egendom. Jag-formen uttrycker att prästen fungerar på Kristi uppdrag och med hans fullmakt.

Även om den lutherska reformationen använde sig av dop genom neddoppning, utförs dopet nuförtiden i de lutherska kyrkorna vanligen så att vatten gjuts över barnets huvud. Det finns inga principiella hinder för dop genom nedsänkning. Det är ändå varken verkningfullare eller fullständigare än ett begjutningsdop. Man kan ge uppgiften att torka barnets huvud t.ex. till ett syskon eller någon annan yngre person.

Efter dopet välsignar prästen barnet genom handpåläggning. Barnets föräldrar och faddrar samt barnets syskon kan delta i välsignelsen. Ifall den närvarande församlingen är liten kan alla delta i den. Handpåläggningen symboliserar att välsignelsen förmedlas till barnet och att det blir delaktigt i det allmänna prästadömet. Föräldrarna och faddrarna representerar församlingen och Guds folk, i vars gemenskap barnet upptas vid dopet.

Efter välsignelsen kan man välja en eller flera av de symboliska handlingar som åskådliggör dopets innehåll. Man bör sträva till att göra symbolens innebörd begriplig men samtidigt undvika att tala sönder den.

Läsningen av Galaterbrevets iklädningsord (Gal 3:27) betonar att den som döps ikläds Kristus. I detta sammanhang kan man påminna om att dopdräkten betecknar Guds folks andliga dräkt (alba).

Dopljuset hänvisar till Kristus som världens ljus och påminner om att ett nytt Guds barn har fått delaktighet i Kristus-ljuset. Prästen kan tända dopljuset vid altarljuset eller vid påskljuset och ge det till endera föräldern eller något av syskonen. När man tänder ljuset läser man bibelstället om Jesus som världens ljus (Joh 8:12). Dopljuset är församlingens gåva. Redan under dopsamtalet kan man uppmana föräldrarna att tända dopljuset på påsken och/eller på barnets dopdag eller namnsdag.

Att ta barnet i famnen är ett konkret sätt att hälsa det välkommen till Guds familj. Prästen kan när han/hon läser välkomstorden ta barnet i handen eller ta det i famn och lyfta upp det i församlingens åsyn. Då måste man stöda barnets nacke och också annars vara försiktig. Efter dopet kan förrättningen fortsätta med en psalm, en dopsång eller med annan lämplig musik (moment 14).

Det finns sex olika alternativ för kyrkans förbön (moment 15). Den kan även förberedas tillsammans med deltagarna i förrättningen. Prästen kan också bearbeta formuleringarna efter att först ha talat med föräldrarna. Om man väljer det fjärde alternativet där den döptas anhöriga deltar är det skäl att tillsammans gå igenom bönen på förhand. Samtidigt väljer man vilka delar man använder. Alternativ nummer fem kan användas bl.a. vid dop på sjukhus. Det sista alternativet används då hemmet välsignas i samband med dopet (se anvisningarna för välsignelse av hem). När man formulerar kyrkans förbön kan man också ha hjälp av Hemmets bönbok. I bönerna nämns barnet med förnamn, och detsamma gäller också om andra personer som nämns i bönerna. Församlingen deltar i bönen genom att säga amen. Herrens bön läses gemensamt.

Avslutning

Till avslutningen hör välsignelsen och en psalm. Välsignelsen läses över hela församlingen. Också de liturgiska gesterna riktas till alla. Slutpsalmen får gärna vara en tacksägelsepsalm. Man kan också ta barnet i famnen och lyfta upp det efter slutpsalmen, ifall det inte har skett direkt efter dopet. Efter slutpsalmen delas dopattesten och fadderbrevet ut. Prästen inbjuder till den gudstjänst där man ber för den döpta och hans eller hennes föräldrar och faddrar.

Nöddop

Nöddop förrättas när man befarar att ett barn dör och det inte går att i tid finna en präst som kan förrätta dopet. Man kan förrätta nöddop också av en odöpt vuxen, som t.ex. vid dödsfara ber om dop. Det är sällsynt att nöddop förrättas någon annanstans än på sjukhus. Man kan tala om nöddop redan i skriftskolan och senare förbereda särskilt sjukskötare och barnmorskor på att förrätta nöddop. Nöddopet skall utan dröjsmål anmälas till respektive pastorskansli.

Benämningen nöddop ger lätt intrycket att en sådan förrättning inte är ett verkligt dop. Nöddopet är ändå ett giltigt dop och ett verkligt sakrament i ordets fulla bemärkelse. När det förrättas enligt formuläret består det av det som är nödvändigt för att dopet skall vara ett giltigt sakrament, begjutning med vatten i den treenige Gudens namn. Utöver det läser man i allmänhet Herrens bön och Herrens välsignelse. I några fall är det möjligt att sjunga en psalm i samband med nöddopet.

Bekräftelse av nöddop

Bekräftelse av nöddop innebär att en präst konstaterar att barnet är i både sakramentalt och kyrkorättsligt avseende rätt döpt. Samtidigt ber man för den döpta och dennas familj och påminner föräldrarna och faddrarna om deras uppgift att sörja för barnets kristna fostran. I förrättningen är det skäl att göra klart att barnet redan är döpt och genom dopet delaktigt av alla Guds löften.

Före bekräftelsen av nöddopet håller prästen ett förrättningssamtal. Familjen kan ha gått igenom svåra saker i samband med barnets födelse. Därför skall prästen noggrant sätta sig in i familjens situation. Samtidigt skall man vid förrättningen inte glömma sådana teman som tacksamhet och uppmuntran.

I Anvisningar till kyrkoherdeämbetena finns information om praktiska frågor i anslutning till nöddop. Man ber för den döpta i gudstjänsten. I samband med bekräftelsen av nöddopet utses faddrar, ifall endast dopvittnen har varit närvarande vid nöddopet. Vid bekräftelse av nöddop tillämpas anvisningarna om barndop. När det gäller bekräftelse av nöddop av en ung eller vuxen person använder man material ur formuläret för dop av ungdomar och av vuxna.

Bekräftelse av nöddop börjar med psalmsång, varefter i enlighet med formuläret för barndop följer inledande välsignelse och inledningsord. Psaltarpsalmen kan man använda efter eget omdöme. Frågorna och uppmaningen har ändrats, så att det framgår att barnet redan är döpt. Vid korstecknet används barndopets första alternativ. Kollektbönerna är bearbetningar av två av dagens böner från formuläret för barndop. Formulärets tredje del heter Bekräftelse av dopet. Den börjar med dopbefallningen eller med en bön från formuläret för barndop. Då barnet redan är döpt, måste begjutningen med vatten utelämnas. I stället läser prästen bekräftelseorden. De säger vad som avses med bekräftelse av nöddop.

Om bekräftelsen av nöddop äger rum i kyrkan, sker den vid dopfunten. Man kan använda symbolhandlingar som ansluter sig till dopet, t.ex. tända ett ljus och/eller ta barnet i famnen. Om bekräftelsen av nöddop sker i hemmet, förrättas den vid ett bord med vit duk där man har placerat en Bibel, ett tänt ljus och blommor.

Dop av ungdomar och av vuxna

Formuläret för dop av ungdomar och av vuxna används då en odöpt person som fyllt femton år vill ansluta sig till kyrkan. Efter eget omdöme kan prästen använda det också vid dop av ett barn under femton år.

Före sitt dop skall den som har fyllt femton år få kristen undervisning (jfr biskopsmötets protokoll 14–15.9.2004, 8 och 27 §§; KFS 96). Den som döps skall ha minst två faddrar och kan själv som faddrar föreslå personer som enligt kyrkoordningen är lämpliga för uppgiften. Minst två faddrar eller andra vittnen skall vara närvarande vid dopförrättningen. Även en vuxen som döps behöver minst två faddrar, som uppfyller de allmänna förutsättningarna för fadderskap (KO 1:4; 2:17).

Dop av ungdomar och av vuxna som innehåller trosbekännelse och handpåläggning motsvarar även konfirmation. Den döpta har dock rätt att som vuxen delta i en gemensam konfirmation och den möjligheten borde alltid sättas i första hand. Ofta sker det också så, då den döpta har fått konfirmandundervisning tillsammans med kyrkans döpta medlemmar.

Dopet förrättas i en kyrka eller på någon annan lämplig plats i närvaro av faddrarna (eller vittnena). Kyrkan är den bästa platsen för dopet. Den som döps klär sig om möjligt i alba. Enligt tidig kristen tradition kan man klä på alban först vid moment 13 (dopet). Man ger en kyrkohandbok åt den som skall döpas varifrån han/hon kan läsa trosbekännelsen och möjligtvis andra texter. Den som döps kan läsa psaltarpsalmen. Det är ändå inte att rekommendera att han/hon läser texten i moment 7 (Bibelläsning). Där är det fråga om Guds ord som förkunnas till den som döps. Trosbekännelsen läses gemensamt.

Den som döps svarar själv på dopfrågan. Under dopakten kan han/hon knäböja vid dopfunten. I praktiken är den fasta dopfunten i kyrkan ofta placerad så högt att det är möjligt att ta emot dopet bara genom att stå framåtböjd över dopfunten. Man kan även placera en knäfallspall vid dopfunten.

Om en person döps som vuxen kan man be för honom eller henne i församlingens gudstjänst. Då kan man anpassa gudstjänstens inledningsord till situationen. En vuxen som döpts har rätt att delta i Herrens heliga nattvard. Ur pastoral synvinkel är det motiverat att dopförrättaren är med vid den döptas första nattvard. Man skall anteckna en vuxen persons dop, konfirmation och första nattvard i kyrkböckerna.

Dop i församlingens gudstjänst

Då dopet är ett kyrkans sakrament och den kyrkliga gemenskapens fest kan man gärna förrätta det i församlingens gudstjänst. Vissa tider av kyrkoåret är särskilt lämpliga för en dopgudstjänst (trettondagen, första söndagen efter trettondagen, påsktiden, pingsten och familjens söndag). Dopet kan firas i olika slag av gudstjänster (högmässa, predikogudstjänst, veckomässa eller familjemässa). Om dopet förrättas i samband med en högmässa måste man se till att gudstjänsten inte blir för lång.

När dop firas i församlingens gudstjänst följer man respektive gudstjänstformulär. Man beaktar också de moment där förrättningsboken erbjuder alternativt material (inledningsord, syndabekännelse, dagens bön, evangelium). Man kan predika utgående från dagens evangelium, läsningarna eller barneevangeliet. Man skall prioritera dopets betydelse.

Efter predikan ställer sig föräldrarna och faddrarna tillsammans med den som skall döpas vid dopfunten. Efter dopet passar det bra att prästen tar barnet i famnen och lyfter upp det inför församlingen som en välkomsthälsning. Vid dop av ungdomar och av vuxna tillämpar man alternativen som finns i formuläret för dop av ungdomar och av vuxna.

Efter dopet stannar föräldrarna och faddrarna med den döpta på sina platser i kyrkan och gudstjänsten fortsätter enligt gudstjänstformuläret. I den gemensamma förbönen ber man för den döpta och dennas närmaste. I nattvardsbönen kan man använda prefationen i formuläret för dop i församlingens gudstjänst. Efter gudstjänsten överräcker prästen dopattesten och fadderbrevet.

2.2 Konfirmation

Konfirmationens innebörd

Dopet är konfirmationens grund. I dopet blir människan delaktig av Kristus och medlem i hans församling. För att stärkas i sin tro behöver ändå alla döpta fortsättningsvis undervisning, bön och gemenskap med andra kristna. I Jesu missionsbefallning ingår både dop och undervisning. Enligt Nya testamentet välsignade apostlarna de kristna och stärkte dem med undervisning, bön och handpåläggning.

Konfirmationen är alltså inte en bekräftelse av dopet, utan av den döpta människan och hennes tro. Före konfirmationen får de unga undervisning i den tro som de i dopet blev delaktiga i. I konfirmationen bekänner de själva denna tro och uttrycker sin vilja att leva i den. Därför använder man i konfirmationen samma apostoliska trosbekännelse som i dopet. De unga stärks genom välsignelse och handpåläggning. Församlingen stöder dem genom att be för dem. Evangelieförkunnelsen och nattvardens sakrament stärker både dem som blir konfirmerade och hela församlingen.

Både skriftskolan och konfirmationen skall stärka människan i hennes tro och i hennes gemenskap med församlingen. Konfirmationen ger församlingsmedlemmen nya rättigheter. Han/hon får vara fadder och självständigt delta i nattvarden.

Traditionellt har det till konfirmationen hört ett offentligt förhör i kristen troslära. Det här är fortfarande möjligt, men nuförtiden hör kontrollen av kristendoms kunskap på ett naturligt sätt till skriftskolan som föregår konfirmationen. De flesta unga upplever tanken på ett offentligt förhör i samband med gudstjänsten som stressande.

Kyrkoordningen stadgar om konfirmationen (KO 3:5). Enligt den kan de som på basis av skriftskolan berättigas till konfirmation delta i denna. Konfirmationen förrättas av en präst eller en lektor. Upptagandet i kyrkans gemenskap motsvarar konfirmation (KO 1:3). Ett döpt barn som fått undervisning om nattvardens innebörd får delta i nattvarden tillsammans med en förälder eller någon annan konfirmerad kyrkomedlem som ansvarar för barnets kristna fostran. Även en döpt församlingsmedlem som går i skriftskola får delta i nattvarden i församlingens gemensamma gudstjänst med sin konfirmandlärare efter att ha fått undervisning om nattvarden (KO 2:11).

Förberedelse för konfirmation

Förberedelsen för konfirmationen börjar redan i skriftskolan då de unga bekantar sig med gudstjänstlivet och deltar i det. Gudstjänsten lär man sig bäst förstå genom att delta i den. Den unga känner instinktivt vad gudstjänsten betyder för församlingens anställda personligen. Därför bör präster, kantorer, ungdomsledare, diakoner och hjälpledare vara uppmärksamma på sin egen attityd och sitt eget exempel.

I skriftskolan bör man reservera tillräcklig tid för fördjupning i konfirmationens innebörd och för gemensam förberedelse av högmässan. Även i hjälpledarutbildningen bör man fästa uppmärksamhet vid gudstjänstfostran.

Det är skäl att diskutera konfirmationens innehåll och praktiska genomförande med konfirmandernas föräldrar. Ifall faddrarna medverkar vid välsignelsen kan man på förhand sända dem ett brev där man klargör konfirmationens och välsignelsens innebörd. Förutom att man ger dem praktiska anvisningar är det skäl att uppmuntra dem att delta i nattvarden. Hembesök hos konfirmanderna skapar personlig kontakt mellan församlingen, konfirmanderna och deras familjer. Man bör göra klart för de unga att deltagandet i konfirmationen är frivilligt, men samtidigt bör man uppmuntra dem som känner sig osäkra.

Konfirmationsmässan är en festgudstjänst där Guds ord och nattvarden står i centrum. De centrala delarna i den egentliga konfirmationen är trosbekännelsen, välsignelsen och förbönen. Även om man särskilt uppmärksammar konfirmanderna, skall man också beakta de andra församlingsmedlemmarna.

Planeringen av musiken förutsätter ett samarbete mellan konfirmationsförrättaren, kantorn och skriftskolans lärare. Man sjunger psalmer enligt kyrkoåret och konfirmations- och ungdomspsalmer. Åtminstone en del av psalmerna bör ha en bekant melodi så att också de som går sällan i kyrkan kan delta i psalmsången. Församlingens psalmsång kan stödas t.ex. av en kör av hjälpledare.

Högmässan får inte förrättas under brådska, men den får inte heller bli alltför lång. Både insamlingen av kollekten och nattvardsutdelningen borde planeras så att de sker smidigt. Övriga delar av gudstjänsten är det skäl att förkorta med omdöme. Om gudstjänsten löper smidigt och är innehållsrik, kan de unga var koncentrerade ända till gudstjänstens slut.

Gruppfotograferingen av konfirmanderna kan enklast ordnas före konfirmationen när konfirmanderna har klätt på sig alborna. Föräldrar och gudstjänstdeltagare bör få tillräckliga anvisningar för fotografering under konfirmationen. Det är skäl att förbjuda fotografering i koret och under bönerna.

Konfirmationsövningen är en del av skriftskolundervisningen. Dess syfte är att minska konfirmandernas nervositet och samtidigt berätta hur konfirmationens innehåll kommer fram i förrättningens olika delar. Det är också skäl att öva musiken. I övningen går man också igenom hjälpledarnas uppgifter i konfirmationsmässan.

Uppgiftsfördelning

I konfirmationsmässan fördelar man uppgifterna på det sätt som anges för högmässan, och man kommer överens om uppgiftsfördelningen med konfirmationsförrättaren. Han/hon (Konfirmation del III) är i allmänhet liturg i konfirmationsmässan och ansvarar för mässans helhet. Predikan hålls vanligen av den präst eller lektor som har ansvarat för skriftskolan. En assisterande präst kan leda syndabekännelsen och medverka vid nattvardsutdelningen.

I en del församlingar är det sed att församlingens kyrkoherde leder konfirmationsmässan. Denna praxis bygger på den västliga kyrkans gamla tradition att konfirmationsmässan leds av biskopen eller av en präst som han har förordnat. Efter reformationen blev det vanligt att konfirmationen förrättades av lokalförsamlingens präst. Det är naturligt att den präst som har ansvarat för skriftskolan leder konfirmationsmässan och predikar i den.

I konfirmationsmässan kan en ungdomsledare eller en innehavare av diakonitjänst läsa en bibeltext, leda kyrkans förbön, medverka vid handpåläggningen och med kyrkoherdens

tillåtelse assistera vid nattvardsutdelningen. Han/hon kan också ge anvisningar och ansvara för att konfirmationsmässan förlöper smidigt.

Hjälpledarna kan hälsa gudstjänstdeltagarna välkomna vid dörren, dela ut program, vara kors- eller ljusbärare i processionen, fungera som textläsare eller förebedjare samt fungera som försångare, ackompanjatörer och kollektuppbärare. Ifall en enskild konfirmands faddrar inte kan delta i välsignelsen, kan uppgiften anförtros en hjälpledare eller annan person.

Konfirmanderna bör ha möjlighet att delta i förberedelsen och genomförandet av konfirmationsmässan. Även konfirmandernas föräldrar och faddrar kan sköta många uppgifter. Mässan gestaltas under liturgens ledning som Guds folks gemensamma fest.

Formulär för konfirmationsmessa

I förrättningsboken ingår två formulär för konfirmationsmessa. Konfirmationsmessa A bygger på formuläret för högmässa och Konfirmationsmessa B på formuläret för veckomässa. I första hand följs A-formuläret. Det används alltid vid församlingens huvudgudstjänst och kan även användas vid andra konfirmationer. B-formuläret som bygger på veckomässan är främst tänkt för speciella tillfällen och för konfirmationsmässor på vardagar. En konfirmation i samband med huvudgudstjänsten blir i bästa fall hela församlingens gemensamma fest. I det fall att församlingen använder påskljus, kan det tändas och placeras i kyrkans kor eller nära dopfunten.

Konfirmationsmessa A

Inledning

Ingångspsalmen bör vara bekant. Psalmen kan ersättas av en psaltarpsalm, körsång eller instrumentalmusik. Under musiken går man i procession. Först kommer korsbäraren och ljusbärarna, sedan konfirmanderna, skriftskollärarna och hjälpledarna och till sist konfirmationsförrättaren (liturgen).

Konfirmationsförrättaren (liturgen) formulerar inledningsorden. Han/hon kan också använda de inledningsord som finns i förrättningsboken. Inledningsorden avslutas med en uppmaning till syndabekännelse. Syndabekännelsen kan även ledas av en assisterande präst. I det fallet är det naturligt att liturgen uttalar inledningsorden och att den assisterande prästen leder syndabekännelsen.

I Gudstjänstboken finns alternativ till syndabekännelserna i konfirmationsformuläret. Dagens psaltarpsalm kan sjungas eller läsas. Antifonens innehåll anknyter till konfirmationen: *Herre, du är vår styrka och glans. Genom din ynnest vinner vi seger* (Ps 89:17).

I konfirmationsmässan bör man använda kyrielitanior. Dagens bön har tre alternativ. I stället för dem kan man välja en av dagens böner enligt kyrkoåret.

Ordet

I konfirmationsmässan kan man förutom evangeliet läsa en eller två texter. I första hand använder man texter enligt kyrkoåret. Som läsning kan också följande bibeltexter användas: 1 Tim 6:11–12; 2 Tim 3:14–17. Som evangelietext kan man även läsa Matt

4:18–20 eller Mark 8:34–37. Avdelningen Ordet kan också genomföras i enlighet med högmäsoformuläret (högmässans moment 9–15).

Man skall inte ersätta dagens psalm med sång av ungdomarna. I stället kan man vid sidan av församlingssången också ha en kör (av hjälpledare och/eller konfirmander), orgel och/eller andra instrument.

Predikoteman i konfirmationsmässan är tron, livet och bönen. Predikans uppgift är som i andra gudstjänster att förkunna evangelium och uppmuntra till ett kristet liv. Samtidigt strävar man till att beakta situationen och att ge ord åt de ungas och föräldrarnas livserfarenhet. Konfirmationen kan också vara ett bra tillfälle för undervisning om gemensamma gudstjänstvanor och enskild bön.

Konfirmationen

Konfirmationens centrala element är trosbekännelse, välsignelse och förbön. Efter predikan kallar konfirmationsförrättaren konfirmanderna till altaret för att bekänna sin tro. Om koret är för trångt kan konfirmanderna läsa trosbekännelsen från sina platser. Som trosbekännelse används alltid den apostoliska trosbekännelsen som också används vid dop. Efter trosbekännelsen kan man be församlingen sätta sig.

Konfirmationsförrättaren påminner därefter om att de unga har blivit döpta till den apostoliska tron och blivit undervisade i enlighet med den. Inledningen i frågedelen anknyter till missionsbefallningen: ... *och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er. Och jag är med er alla dagar till tidens slut* (Matt 28:20). Efter det följer konfirmationsfrågan (moment 14). Med svaret uttrycker den unga sin vilja att i sitt liv hålla sig till församlingens gemensamma tro. Frågan kan ersättas av en uppmaning.

Konfirmanderna böjer knä vid altaret för att bli välsignade. Konfirmationsförrättaren lägger handen på varje konfirmands huvud och läser den apostoliska välsignelsen. Samtidigt kan han/hon göra korstecknet. Skriftskolans lärare (och hjälpledare) kan vara assistenter. Även faddrarna kan delta i välsignelsen. Välsignelsen skall uttalas personligt för varje konfirmand. Man använder inte en gemensam välsignelse som läses för hela gruppen.

Välsignelsens personliga karaktär understryks om man nämner konfirmandens förnamn vid välsignelsen. Konfirmationsförrättaren kan ha en namnförteckning, men namnet kan också nämnas av en assistent, av en fadder eller av konfirmanden själv. När konfirmanden har blivit välsignad kan han/hon säga amen och göra korstecknet.

Välsignelsen kan praktiskt genomföras så att konfirmationsförrättaren och assistenterna flyttar sig, eller så att konfirmanderna i tur och ordning kommer fram till konfirmationsförrättaren. I det förstnämnda fallet böjer konfirmanderna knä vid altarringen och konfirmationsförrättaren och assistenterna flyttar sig från konfirmand till konfirmand på samma sätt som vid nattvardsutdelning. I det senare fallet står konfirmationsförrättaren och assistenterna stilla på sin plats (i allmänhet vid mitten av altarringen), och de unga står i kö för att i tur och ordning bli välsignade. När de har stigit upp (och gjort korstecknet) går de till en överenskommen plats.

Efter välsignelsen följer förmaningar till de konfirmerade och till deras föräldrar och faddrar (moment 16). I anvisningarna i formuläret sägs att förmaningarna alternativt kan infogas i predikan, men deras naturliga plats är efter välsignelsen.

Efter förmaningarna kan man sjunga en psalm eller en konfirmationssång (moment 17). Sången skall till sitt innehåll ansluta sig till konfirmationen som helhet. Sedan återvänder de konfirmerade till sina platser.

Kyrkans förbön är en central del av konfirmationen. Den kan förberedas tillsammans med skriftskolungdomarna. I konfirmandgrupperna kan man samla ihop böneämnen och formulera böner av dem. Skriftskolans lärare samlar böneämnena och ansvarar för att bönens slutliga form är språkligt och innehållsligt sakenlig. I kyrkans förbön ber man för de konfirmerade och deras närmaste, men bönen skall också innehålla de böneämnen som normalt hör till kyrkans förbön.

Nattvarden

Prefationens avslutning påminner de konfirmerade och hela församlingen om den kallelse som de har fått i dopet och leder dem som deltar i nattvarden till lovsång tillsammans med änglarna och alla heliga. Nattvardsdelen följer högmässans ordning.

Avslutning

Alternativet lovpsalm som nämns i högmässans formulär lämpar sig som lovprisning i konfirmationsmässan. I det fall att konfirmationsbevisen delas ut i samband med högmässan uttalas sändningen först omedelbart före uttåget. Under avslutningsmusiken går processionen ut i samma ordning som den kom in i kyrkan. Församlingen kan ansluta sig till processionen. Konfirmationsbevisen kan även delas ut efter högmässan och skriftskollärarna kan hälsa på de konfirmerades närmaste. Efter att bevisen delats ut kan de konfirmerade ta emot blommor och gåvor av sina anhöriga.

Konfirmationsmässa B

Konfirmationsmässa B bygger på formuläret för veckomässa. Förutom vid mässor under vardagar används veckomässan vid särskilda tillfällen som nämns i Gudstjänstboken (t.ex. vid ungdomsgudstjänster och vid gudstjänster i skolor och i försvarsmakten).

Konfirmationsmässa B kan enligt principerna för veckomässa förkortas så att många av mässans centrala delar utelämnas. Detta är ändå inte att rekommendera, eftersom konfirmationsmässan då blir alltför torftig och konfirmationen inte framstår som församlingens gemensamma fest. Konfirmationsmässa B kan dock genomföras nästan lika mångsidigt som Konfirmationsmässa A. Veckomässans gestaltande principer är frihet i formen, valfrihet och möjlighet till meditation och bön. Också i denna variant bör församlingen i mässan kunna erfara Guds folks festglädje. Vid genomförandet följs i tillämpbara delar de anvisningar som har getts i anslutning till Konfirmationsmässa A.

2.3 Upptagande i kyrkans gemenskap

Formuläret för upptagande i församlingens gemenskap skall användas då en tidigare döpt person som är under 15 år eller en konfirmerad person som är över 15 år ansluter sig till kyrkan. Ett dop eller en konfirmation som äger rum i samband med upptagandet i kyrkans gemenskap ersätter detta formulär. Upptagande i kyrkans gemenskap är en förrättning där den bekännelse av kyrkans tro som nämns i KO 1:3 sker. Formulärets inledningsord och böner anpassas till situationens krav. Aktuell information om möjligheterna för olika åldersgrupper att ansluta sig till kyrkan får man från Anvisningar till kyrkoherdeämbeten (kyrkans intranet).

Upptagandet i kyrkans gemenskap kan genomföras innehållsrikt eller enkelt. Det väsentliga är att förrättningen är positiv och varm så att den som upptas i kyrkans gemenskap känner sig välkommen och accepterad som medlem i Guds familj.

Upptagandet i kyrkans gemenskap äger rum i en kyrka, i ett hem eller på annan lämplig plats i enlighet med vad prästen och den berörda kommer överens. Eftersom det handlar om att ansluta sig till kyrkan är församlingens kyrka den naturligaste platsen. I förrättningssamtalet talar man om vad det innebär att bli upptagen i kyrkans gemenskap. Man lär känna vederbörandes livssituation och redogör för förrättningens gång. Samtidigt kommer man överens om vittnen och andra eventuella närvarande. Också när ett barn blir upptaget i kyrkan skall man på ett lämpligt sätt tala om förrättningens innebörd och innehåll. Även med personer som har gått i skriftskola är det skäl att tala om kyrkans tro och liv med beaktande av deras bakgrund och livssituation.

Den som ansluter sig till kyrkan kan klä sig i alba, och prästen kan vara klädd i alba och stola. Före psalmen kommer prästen och den (eller de) som upptas fram till altaret där de kan böja knä. Formuläret bygger på ordningen för predikogudstjänst, som har fått en koncentrerad form.

Förrättningen börjar med en psalm, inledande välsignelse och inledningsord. Gudstjänstens moment syndabekännelse har ersatts med en psaltarpsalm.

Avdelningen Ordet börjar med bibelläsning. I stället för texterna i formuläret kan man välja texter enligt kyrkoåret eller andra bibeltexter. Talet kan ha en personlig prägel som understryker förrättningens pastorala och samhörighetsskapande perspektiv vid sidan av att den betraktas som församlingens fest.

Man frågar den (eller dem) som skall upptas i församlingen om de vill ansluta sig till kyrkans gemenskap genom att bekänna den gemensamma kristna tron. Den apostoliska trosbekännelsen läses gemensamt. Prästen uttalar upptagningsorden (moment 11), och den som upptas kan svara genom att säga amen. Den som har upptagits i kyrkans gemenskap böjer därefter knä. Prästen lägger händerna på den nya församlingsmedlemmens huvud och välsignar honom/henne med den apostoliska välsignelsen. Momentet avslutas med gemensam förbön och gemensam läsning av Herrens bön.

Efter Herrens välsignelse kan förrättningen avslutas med psalm, sång eller instrumentalmusik.

2.4 Ingående av äktenskap

Allmänt

I den kyrkliga vigseln lyssnar man till Guds ord, förkunnar evangelium, tar emot brudparets samtycke och löfte, bekräftar och välsignar deras äktenskap och ber för dem och deras förbund.

I den kyrkliga vigseln förenas två dimensioner. Enligt den kristna tron grundar sig äktenskapet på Guds bud och skapelseordning. Gud skapade människan till man och kvinna, gav dem äktenskapet som gåva och välsignade deras förbund. Kristus stadfäste denna instiftelse som har sin grund i skapelseordningen (Matt 19:4–6). På basis av Guds instiftelse är vigseln en religiös akt och en gudstjänst där man ber för brudparet och välsignar deras förbund.

Ingåendet av äktenskap är samtidigt en av samhället inrättad rättslig akt, genom vilken äktenskapet får laga kraft. På den punkten skiljer sig vigseln från andra kyrkliga förrättningar. Som kyrkans tjänare utför prästen ett andligt uppdrag. Men han/hon har samtidigt av samhället fått uppgiften att fungera som vigselmyndighet. Därför måste prästen veta när han/hon har rätt att viga, vad som krävs av en juridiskt giltig förrättning och vilka dokument han/hon på sitt ämbetes vägnar skall ombesörja. Anvisningar och bestämmelser gällande hindersprövning och vigsel finns i Anvisningar till kyrkoherdeämbetena (kyrkans intranet).

I förrättningsboken finns tre formulär för ingående av äktenskap: Vigsel, Brudmässa och Välsignelse av äktenskap. De två förstnämnda används vid kyrklig vigsel. Formuläret för Välsignelse av äktenskap används då äktenskapet ingåtts i någon annan ordning än den som den evangelisk-lutherska kyrkan följer och makarna önskar be om Guds välsignelse för sitt äktenskap. Teologiskt handlar det om samma sak i alla tre formulären: man ber om välsignelse över ett äktenskap som offentligt och inför Gud ingås enligt samhällets lagar och förordningar. Till det kommer församlingens gemensamma bön för äktenskapet.

På grund av vigselns juridiska karaktär kan samma par viga bara en gång (om de inte efter att ha blivit lagligt fränskilda gifter sig på nytt). Då använder man alltid handbokens formulär för Vigsel eller Brudmässa.

Välsignelse av äktenskap kan däremot, om särskilda skäl föreligger, förrättas två gånger efter den rättsligt giltiga vigseln. En sådan praxis håller på att bli allt vanligare därför att internationella äktenskap blir allt fler: officiellt ingås äktenskapet inför civila myndigheter, sedan välsignas äktenskapet först i den ena makens hemland enligt den därvarande kyrkans ordning, och sedan på motsvarande sätt i den andras hemland. Det finns i princip inga teologiska eller juridiska hinder för detta. I sådana fall använder man alltid formuläret Välsignelse av äktenskap, inte vigselformuläret eller formuläret för brudmässa.

Om man i ett senare skede särskilt vill ha Guds välsignelse och församlingens förbön för sitt äktenskap kan man följa något andaktsformulär eller t.ex. formuläret för välsignelse av hem.

Enligt en av biskopsmötet 16.2.2005 (20 §) godkänd rekommendation bör man inte förrätta civil vigsel i en kyrka eller ett kapell.

Synpunkter på vigelsamtalet

I ingressen till vigselformuläret konstateras att prästen ”bör samtala med brudparet om vad äktenskapet är och vad det innebär att be om Guds välsignelse för äktenskapet”. Förutom samtalet borde brudparet och de medverkande ha möjlighet till en vigselövning där man konkret går igenom förrättningens enskilda delar. Samtalet och övningen kan hållas vid samma tillfälle eller separat i enlighet med vad prästen och brudparet kommer överens.

Vigelsamtalet borde föras mellan prästen och brudparet utan utomstående åhörare. Ämnen för samtalet kan vara t.ex.

- brudparets gemensamma historia och nuvarande situation
- äktenskapet som Guds instiftelse
- äktenskapets juridiska förutsättningar
- den kyrkliga vigselns innebörd och praxis
- vården av parförhållandet och församlingens stöd efter bröllopet.

Vid vigselövningen kan även andra personer vara närvarande, såsom bestman, brudfrämman, kyrkvaktmästare samt andra som kommer att medverka vid förrättningen. Vid övningen kan man gå igenom t.ex. hur brudparet kommer in, böjer knä och avger löftena. Samtidigt kan man komma överens om hur fotografering och videobandning skall ordnas så att förrättningen inte störs. Vid vigselförrättningar som sker i församlingens utrymmen har församlingens representant rätt att ge anvisningar för fotograferingen. Om brudparet så önskar, kan man begränsa fotograferingen så att det t.ex. blir tillåtet att ta bilder endast från bänkarna eller så att fotograferingen helt och hållet förbjuds.

I förrättningssamtalet bekantar sig prästen med brudparets gemensamma bakgrund och livssituation. Prästen bör försäkra sig om att det inte finns juridiska hinder för ingående av äktenskap. Vigseln förutsätter intyg över hindersprövning. Samtidigt kan man i tillämpliga delar fylla i vigselbeviset. I samtalet berör man också frågor i anslutning till makarnas val av släktnamn. Eftersom äktenskapet vinner laga kraft först när makarna har gett sitt samtycke och förklarats vara man och hustru, undertecknar prästen beviset först efter avslutad förrättning.

Brudparet träffar också kantorn för att diskutera vigselförrättningens musik. Efter att ha bekantat sig med brudparet kan kantorn presentera och rekommendera lämplig musik och psalmer för förrättningen. Vigselförrättningen kan även, om brudparet så önskar, innehålla musik som någon annan än kantorn framför. Saken bör emellertid alltid diskuteras och överenskommas med kantorn. Ibland kan ett brudpar föreslå musik som stilmässigt inte lämpar sig för vigselförrättningen. I sådana fall bör kantorn finkänsligt och på ett självavvärdande sätt motivera varför förslaget inte är lämpligt som vigselmusik i en kyrka.

Äktenskapet är alltid offentligt. Man måste ändå alltid be om brudparets samtycke till att deras namn kungörs i församlingens gemensamma gudstjänst och i eventuella meddelanden om kyrkliga förrättningar i pressen. Kungörelsen kan läsas söndagen efter ansökan om hindersprövning (lysning till äktenskap). När man kungör namnen betyder det att församlingen i sin gudstjänst ber för dem som skall vigas eller har vigts till äktenskap. Samtidigt blir äktenskapet känt i församlingen och man gläds tillsammans över det.

Vigselplatsen

Den naturligaste platsen för alla förrättningar som hänför sig till ingående av äktenskap är en kyrka eller ett kapell. Vigsselförrättningen kan även ordnas på en annan plats i enlighet med vad prästen och brudparet kommer överens. Vid val av vigselplats bör man ändå beakta förrättningens gudstjänstkaraktär. Vigseln bör vara ett offentligt tillfälle. Av den orsaken är t.ex. ett hem inte den bästa möjliga platsen för vigsselförrättningen. Vid brudmessa måste man även beakta kyrkoordningens stadganden om plats för nattvardsfirande.

I det fall då vigsel eller välsignelse av äktenskap inte sker i en kyrka eller ett kapell bör man beakta förrättningens speciella karaktär. På platsen för vigseln bygger man ett altare. Man täcker det med en vit duk och pryder det med ljus och ett krucifix, blommor och en vigselbibel. Det är bra att också fästa uppmärksamhet vid förrättningens liturgiska färg. Brudparet borde också ha möjlighet att knäböja.

I utlandet kan vigsel förrättas bara av en präst som särskilt har beviljats rätt att viga i landet i fråga. Tilläggsinformation får man från avdelningen för kyrkans utlandsarbete vid kyrkans utrikesråd.

Vigsel

Formuläret för vigsel används då nattvard inte firas i samband med förrättningen. Det är inte nödvändigt att före förrättningen hälsa församlingen välkommen eller ge anvisningar. Om man ändå vill göra det, kan någon annan än prästen, t.ex. bestmannen, sköta informationen. Även då bör meddelandet vara kort och innehålla bara de nödvändigaste anvisningarna om när församlingen skall stå, om fotografering, om uttåget ur kyrkan eller om något annat som man uppfattar som nödvändigt.

Inledning

Vigseln börjar med inledande musik. Under den står församlingen, och prästen och brudparet anländer och ställer sig på sina platser. Brudparet ställer sig framför altarringen (på brudryan). Prästen ställer sig framför altaret. Prästen bör stå så att vördnaden för altaret beaktas och så att avståndet till brudparet känns naturligt. Prästen kan även på lämpligt sätt röra sig i koret.

Av tradition sätter sig bröllopgästerna i kyrkan på det sättet att brudens släkt och vänner sitter på högra sidan från altaret sett, brudgummens på vänster sida. Om bruden leds till altaret av sin far, går fadern på brudens vänstra sida. Brudgummen väntar framme i kyrkan på högra sidan. Brudparet möts i mitten av kyrkan och går fram till altaret, brudgummen på brudens högra sida. Brudparet kan följas av brudnäsbar och brudsvänner. Brudparet böjer knä när det har kommit fram till altaret.

Om vigsselförrättningen sker i ett kapell eller ett annat mindre utrymme är det naturligt att som inledningsmusik använda en psalm som församlingen sjunger. Vid vigslar i en kyrka används i allmänhet instrumentalmusik som inledningsmusik. I sådana fall sjunger man en psalm först när brudparet har kommit fram till altaret.

Inledningsorden kan formuleras fritt eller läsas från handboken. Psaltarpsalmen kan gestaltas på olika sätt. Den kan också ersättas med en parafras av en psaltarpsalm, i de fall då man inte har använt psalmsång som inledningsmusik eller som en del av inlednings-

musiken. Man kan också läsa psaltarpsalmen. Andra möjliga psalmer är Ps 19:2–7 och 48:10–11.

Inledningsdelen avslutas med en kollektbön som till sin karaktär är en dagens bön. Efter uppmaningen till bön kan tyst bön föregå den bön som prästen läser högt. I inledningsorden och bönerna kan man med beaktande av situationen använda endast brudparets förnamn, eller både deras förnamn och tillnamn.

Ordet

Antalet textläsningar (moment 6) är inte exakt fastställt. I samband med förrättnings-samtalet väljs de texter som skall läsas vid vigseln. Man kan be brudparet närstående personer läsa texterna. Bibeltexten skall ges åt dem i god tid. Vid övningen för vigseln kan man öva textläsningen (tillräckligt lugnt) och mikrofonanvändningen (tillräckligt nära).

Om man läser flera bibeltexter kan prästen till sist läsa evangeliet. Särskilt vid stora högtider, men också annars, kan man också välja för situationen lämpliga texter enligt kyrkoåret.

Vigseltalet bör helst hållas fritt. Vid förberedelsen kan man beakta de ämnen som nämns i handboken, och man kan också få impulser från formulärets två exempeltal. Även om brudparet får en särskild uppmärksamhet riktas talet till hela församlingen.

Vigseln

Vigseldelen innehåller frågor, ringbön, stadfästelse av äktenskapet och välsignelse av makarna samt bön.

Frågorna (moment 8) är till sin karaktär både samtycke ("vill du ta") och löfte ("visa trohet och kärlek"). Teologiskt och rättsligt är det nödvändigt att båda makarna ingår äktenskapet frivilligt och att de uttrycker sitt samtycke offentligt. Enligt en gammal princip "gör samtycket äktenskapet". Därför måste man vid vigseln fråga båda parterna var för sig om de vill ta den andra till sin äkta hustru/man. Samtidigt avger makarna sitt äktenskapslöfte, enligt vilket de vill visa varandra trohet och kärlek i nöd och lust intill döden.

Vid förrättningssamtalet kan man komma överens om vilket av formulärets två frågealternativ man använder. I frågorna nämner man brudgummens och brudens fullständiga namn. Helst borde man alltid använda formuleringen "i denna församlings närvaro". Om endast två vittnen är närvarande vid vigsselförrättningen kan man alternativt använda formuleringen "i dessa vittnens närvaro".

Bruden och brudgummen svarar i tur och ordning "ja" på den fråga som riktas till dem. Man kan upprepa frågan om man inte får svar. Om man inte heller då får svar, eller om svaret är nekande, avbryts förrättningen. Enligt äktenskapsförordningen är frågorna obligatoriska vid vigsselförrättningen. Man kan inte utelämna dem eller ersätta dem med andra formuleringar.

Efter frågorna ger brudgummen ringen till prästen. Om man använder två ringar ger bruden den andra. Överräckandet av ringarna kan även anförtros bestmannen eller

brudfrämman. Prästen tar ringen eller ringarna i handen. Under ringbönen håller prästen upp ringarna. Den runda ringen symboliserar ett evigt förbund och en evig gemenskap. I ringbönen kan man använda enbart brudparets förnamn. När församlingen har sagt amen reser sig brudparet.

Prästen ger ringen till brudgummen (och bruden, ifall två ringar används). Efter det kan förrättningen fortsätta med ringlöftena (moment 10). Brudparet vänder sig mot varandra, håller i ringen/ringarna och uttalar någotdera alternativet av löftet, först brudgummen, sedan bruden. Om man använder det första alternativet kan prästen förestäva löftet och brudparet kan i tur och ordning säga efter. När man använder det andra alternativet är det naturligare att brudparet lär sig orden utantill eller läser dem från ett papper. Prästen kan också hålla upp förrättningsboken så att de kan läsa löftet direkt ur den.

Efter bönen eller ringlöftena trär brudgummen ringen på brudens vänstra ringfinger. Då två ringar används trär båda ringen på varandras vänstra ringfinger. Efter det vänder sig brudparet mot altaret.

Vid sidan av frågorna är stadfästelsen av äktenskapet (moment 11) en rättsligt obligatorisk del av vigselförrättningen. Prästen stadfäster äktenskapet och förklarar med förrättningsbokens formuleringar brudparet vara äkta makar. Om man vill är platsen för kysen här, eller i slutet av förrättningen. Efter stadfästelsen välsignas makarna och de kan då knäböja. Prästen kan lyfta händerna vid välsignelsen (eller lägga båda händerna på makarnas axlar eller huvuden) och göra korstecknet.

Vigselförrättningen kan fortsätta med en psalm eller annan musik (moment 12). Som bröllopspsalm kan man välja en vigsel- eller tacksägelsepsalm eller en av förrättningsbokens vigselsånger. Psalm eller vigselsång är att rekommendera. På det sättet kan hela församlingen delta i förrättningen. Psalmerna kan även ersättas av för tillfället lämplig instrumentalmusik eller sång. Instrumentalmusikens uppgift är att förbinda välsignelsen av makarna med församlingens gemensamma förbön. Under musiken eller sången kan paret vända sig mot den som uppträder.

Vid förberedelsen av förbönen kan man tillämpa det som sägs om kyrkans förbön i Handledning för högmässan. Bönen kan formuleras tillsammans, eller prästen kan göra det ensam på basis av förrättningssamtalet. Makarnas vänner och släktingar kan vara förebedjare (särskilt i alternativ 5) men bönen kan också läsas av någon annan person som man i förrättningssamtalet har valt till förebedjare. Prästen leder den gemensamma läsningen av Herrens bön.

Avslutning

Församlingen sitter under Herrens välsignelse (ifall den inte står under hela förrättningen). Välsignelsen riktas till hela församlingen. Detta skall beaktas i de liturgiska gesterna. I det här sammanhanget lägger prästen inte händerna på makarnas huvuden, utan handpåläggningens plats är i moment 11.

Efter välsignelsen kan prästen överrätta vigselbibeln och kort lyckönska makarna. Därefter riktar prästen sändningen till hela församlingen. Om man kom in i kyrkan till instrumentalmusik är det naturligt att göra på samma sätt när man går ut. När avslutningsmusiken börjar reser sig församlingen, makarna vänder sig mot varandra och

sedan mot församlingen och går ut ur kyrkan. Den avslutande musiken uttrycker tacksamhet. Den kan också ansluta sig till kyrkoåret, särskilt under de stora helgerna.

Den avslutande musiken kan också utgöras av en tacksägelsepsalm eller -sång. Man kan också sjunga en sådan psalm före instrumentalmusiken, men då måste man tänka på att psalmen/sången bör passa ihop med den avslutande musiken. Enbart en psalm eller en sång passar bra som avslutande musik vid enklare vigselfällena. Psalmen eller sången kan också sjungas före Herrens välsignelse.

Brudmessa

Formuläret för brudmessa används då nattvardsfirning ingår i vigseln. Utgångspunkten är att nattvarden är avsedd för hela församlingen. Det som tidigare har sagts om vigselformuläret och det som i Handledning för högmässan sägs om firande av nattvard gäller i tillämpliga delar också för formuläret för brudmessa.

Inledning

Under den inledande musiken kommer brudparet fram till altaret och knäböjer. Man kan ha procession. Brudparet kan stanna vid altarringen eller inta för dem reserverade platser i koret, från vilka det bör vara lätt att gå till altaret. Efter det kan bestmannen och brudfrämman sätta sig i den främsta kyrkbänken. I förrättningsamtalet måste man komma överens om var brudparet skall sitta.

För syndabekännelsen finns flera alternativ. Förutom den syndabekännelse som ingår i formuläret för brudmessa kan man använda någon av syndabekännelserna i Guds-tjänstboken. Syndabekännelsen kan läsas gemensamt. Psaltarpsalmen kan fungera som introitus på samma sätt som i högmässan. Psaltarpsalmen kan också förbindas med beredelsen och fungera som tacksägelsebön efter avlösningen. Då kan man använda t.ex. Ps 31:20–21; 32:1–2; 34:2–4; 34:18–19; 65 och 103:1–2.

I brudmässan kan man utelämna psaltarpsalmen (moment 5), Kyrie (moment 6) samt Gloria och Laudamus (moment 7). Fastän man utelämnar de två senare momenten kan man ändå sjunga psaltarpsalmen. Kyrie samt Gloria och Laudamus kan gestaltas på samma sätt som i högmässan.

Som dagens bön i brudmässan kan man också välja en bön ur vigselformuläret. Den kan emellertid inte ersättas av en dagens bön enligt kyrkoåret eller av en fritt formulerad bön.

Ordet

Vanligtvis läser man bara en text och evangeliet i brudmässan. Någon annan än prästen får gärna vara textläsare. Psalmen eller vigselfällena mellan textläsningen och evangeliet fungerar som svarsmusik.

Vanligen förbereder man predikan utgående från evangeliet, men man kan också predika över den första texten. Predikan riktas till hela församlingen. Ordets del avslutas med trosbekännelsen som läses gemensamt.

Vigseln

Efter trosbekännelsen går prästen och brudparet fram till altaret. Församlingen kan efter trosbekännelsen förbli stående under momenten 14–17. Om bestmannen och brudfrämman inte står under hela förrättningen går de i det här skedet till sina platser. I brudmässan finns inte frågealternativet ”i dessa vittnens närvaro”, eftersom en församling alltid är närvarande när man firar mässa. Vigseln förrättas enligt anvisningarna till föregående formulär.

Nattvarden och avslutningen

Under tillredelsepsalmen går brudparet till de platser som reserverats för dem. Tillredelsepsalmen skall inte ersättas av en vigselfsalm. Nattvardsbönen (moment 21) skall helst sjungas eller läsas i sin helhet, även om man enligt förrättningsboken kan förkorta förrättningen genom att utelämna prefationsdialogen, prefationen och Sanctus. Förrättningsboken innehåller en prefationsavslutning som är avsedd för vigsel. I stället för den kan man också använda prefationens avslutning enligt kyrkoåret.

Inbjudan till nattvarden riktas till hela församlingen, även om brudparet först skulle ta emot nattvarden. Om man under nattvardsgången böjer knä vid altarringen kan brudparet och deras närmaste delta i samma duklag. Man kan instruera församlingen före nattvardsdelens början.

Till avslutningen hör välsignelsen och avslutande musik. Man kan utelämna Benedicamus eller i stället för den sjunga en tacksägelsepsalm som tacksägelsebön. Som lovprisningspsalm i brudmässan lämpar sig också psalm 225, som man visserligen även kan använda som tacksägelsebön efter nattvarden.

Välsignelse av äktenskap

Formuläret för välsignelse av äktenskap används då makarna har ingått äktenskap i annan ordning än den som iakttas av den evangelisk-lutherska kyrkan och ber om Guds välsignelse över sitt äktenskap (KO 2:20; 5:9). Oftast hör åtminstone den ena av makarna till någon kristen kyrka. Man kan förrätta välsignelse av äktenskap även då ingendera hör till en kristen kyrka. Då är det viktigt att i förrättningsamtalen se till att vederbörande förstår vad det är frågan om.

Vid behov kan man be om intyg över att makarna är lagligen vigda. Även om välsignelse av äktenskap inte har någon juridisk funktion skall förrättningen bokföras i församlingens verksamhetsstatistik. Vederbörande kan få intyg över att äktenskapet har välsignats.

Skillnaderna mellan förrättningarna Välsignelse av äktenskap och Vigsel hänför sig till vissa formuleringar. I formuläret för välsignelse av äktenskap ingår ingen ringbön och inga ringlöften. Ringväxlingen anses uttryckligen höra till vigseln. Anvisningarna för vigsel tillämpas vid välsignelse av äktenskap.

Specialfall

Flera brudpar

Om flera par vigs samtidigt ställs frågorna (moment 8) skilt till varje brudpar. Vigsformulärets böner omformuleras så att varje brudpars namn nämns skilt för sig. Även stadfästelsen av äktenskapet och välsignelsen av makarna (moment 11) görs skilt för varje brudpar.

Användning av olika språk

Om de som vigs har olika modersmål är det artigt att i förrättningen i mån av möjlighet använda bådas modersmål. Detta kan man göra vid bibelläsningen och förbönen, där brudparets anhöriga kan fungera som textläsare och förebedjare. Frågorna och stadfästelsen av äktenskapet borde man, om möjligt, framföra på vederbörandes modersmål. Översättningar av vigsformuläret till olika språk kan man få från Kyrkans enhet för gudstjänstliv och musik på kyrkostyrelsen.

Vigsel och dop

Allt oftare möter man önskemålet att man vid samma tillfälle kunde förrätta både vigsel och dop. Ett sådant kombinerat formulär intogs dock inte i förrättningsboken. Av pastorala skäl kan man förena de båda förrättningarna och först förrätta vigsel, sedan dop.

Förrättningen borde helst hållas i en kyrka eller ett kapell. Då uttrycker man skillnaden mellan de båda förrättningarna genom att förflytta sig från altaret till dopfunten. Om förrättningen äger rum i ett hem, kan man ordna ett skilt altare för vigseln och efter vigsleförrättningens slut förflytta sig till dopskålen. Förrättningen får inte bli onödigt lång.

När prästen förbereder förrättningen måste han/hon komma ihåg att vigseln också är en rättslig förrättning dit åtminstone frågorna och stadfästelsen hör. Ur kristen synpunkt hör också bön, bibelläsning, evangelieförkunnelse och välsignelse av brudparet till förrättningen. Dopförrättningens obligatoriska delar är åtminstone frågorna eller uppmeningen, korstecknet, dopets kollektbön, dopbefallningen, trosbekännelsen, dopet och Herrens bön. Vid de enskilda momenten följer man de anvisningar som getts för respektive förrättning.

2.5 Begravning

Vid jordfästningen avslutas den väg till Fadern (Joh 13:1) som inleddes i dopet, och den avlidna anförtros i Guds vård. I flera språk använder man för jordfästning ett ord som betyder anförtro i någons vård (lat. *commendatio*). Man stöder sig på ett psaltarord och på Jesu sista ord: *Fader, i dina händer lämnar jag min ande* (Ps 31:6; Luk 23:46).

I den kristna jordfästningen förs den avlidna till gravens vila och lämnas i Guds hand, man minns den avlidna och ber för honom/henne, man tröstar de sörjande och förkunnar för dem evangeliet om Kristi uppståndelse och hoppet om återseende. En begravning har traditionellt bestått av flera delar: ceremonier då döden har inträtt, den egentliga jordfästningen samt hågkomsten av den avlidna.

Förrättningsamtalet

När det gäller jordfästning är förrättningsamtalet nödvändigt både som själavård och med tanke på de praktiska arrangemangen. Man skall reservera mycket tid och en lugn plats för samtalet. Då samtalet förs i hemmet kan man tända ett ljus vid den avlidnas bild. Följande teman behandlas under jordfästningssamtalet:

- den avlidnas liv och död
- de anhörigas känslor efter dödsfallet
- den kristna synen på döden
- jordfästningens innebörd och praxis
- andra begravningsarrangemang
- minnesbundens karaktär och program
- livet efter begravningen.

Vid förrättningsamtalet kan man väcka frågan om barn skall delta i jordfästningen. Utgångspunkten borde vara att också barnen deltar. Även de har behov av att i en trygg atmosfär bearbeta frågor i anslutning till döden. Barnens kanske livliga närvaro kan vara en positiv sak för sörjande vuxna. Ur den kristna tron och den kristna fostrans synpunkt är alla förrättningar lämpliga för barn.

Förrättningsamtalet är särskilt viktigt för de anhöriga vid oväntade dödsfall, såsom när en person har begått självmord, när en ung människa har dött eller när någon har omkommit i en olycka. I sådana fall skall prästen reservera mer tid än vanligt för att möta känslor av sorg, skuld, bitterhet och andra svåra upplevelser. I kyrkans tradition är bl.a. lyssnandet, närvaron, gemenskapen och evangeliets tröst centrala instrument i mötet med döden.

Ofta önskar de anhöriga att man vid jordfästningen skall sjunga psalmer som har talat till dem eller till den avlidna. Sådana önskemål skall man beakta. Man bör diskutera saken med kantorn, som ansvarar för musiken. Vid förrättningsamtalet är det skäl att komma överens om vid vilken gudstjänst meddelandet om den avlidnas död läses. Den avlidnas namn får inte offentliggöras i kyrkliga meddelanden ifall de anhöriga förbjuder det.

Allmänt

Kunskap om juridiska synpunkter på frågor i anslutning till jordfästning fås bl.a. i Begravningslagen och i Anvisningar för kyrkoherdeämbetet. Jordfästningen förrättas av en präst. I undantagsfall kan jämte prästen från vår egen kyrka en präst från en annan kristen kyrka eller jämförbart samfund förrätta jordfästningen av en medlem av vår kyrka, om den avlidna uttryckligen har önskat det och om man kommer överens om saken med församlingens kyrkoherde (KO 2:22). Ifrågavarande kyrka eller samfund avgör vad som menas med präst i deras samfund.

En person som inte hör till kyrkan kan jordfästas om de anhöriga eller andra som ombesörjer jordfästningen ber om det. Man jordfäster emellertid inte om den avlidna klart har motsatt sig det eller om prästen i ett själavårdande samtal eller på annat sätt får uppfattningen att det inte finns tillräckliga grunder för en jordfästning (KO 2:23). Man skall respektera önskemål som den avlidna uttryckt medan han/hon levde och de anhörigas önskemål. Om man känner till den avlidnas negativa inställning får man inte jordfästa honom/henne även om de anhöriga skulle önska det.

Även ett dödfött barn kan jordfästas. Då använder man i tillämpbara delar formuläret för jordfästning. I jordfästningsorden (moment 9) och i bönen (moment 11) har ett sådant fall beaktats.

Jordfästningen förrättas i normal ordning även om inga begravningsgäster är närvarande. Denna särskilda situation beaktas i talet eller i bibelmeditationen och vid valet av böner.

Ifall stoftet av en person som avlidit utomlands sänds till hemlandet i en urna måste man ta reda på om jordfästning redan har skett. I det fallet används i Finland i första hand formuläret för gravläggning.

Ifall en försvunnen person har blivit dödförklarad eller blivit begravd någon annanstans utan jordfästning kan man förrätta jordfästning trots att den avlidnas stoft saknas. Vid jordfästningen använder man det normala jordfästningsformuläret. Situationen bör beaktas vid valet av bibeltexter och böner. Eftersom det inte finns någon kista kan man vid jordfästningen ställa fram en bild av den avlidna och föremål som påminner om honom/henne.

Uppgifterna om en avliden som jordfästs i sin frånvaro kan ingraveras på släktens gravsten, men man kan också resa en ny gravsten. Man kan även anskaffa en ny gravplats åt den avlidna för att bevara minnet av honom eller henne. På gravstenen kan man gravera in den avlidnas dödsort för att påminna om att han/hon blivit jordfäst i sin frånvaro. Om man senare hittar kroppen, läggs den i graven. Då använder man i första hand formuläret för gravläggning.

Jordfästningen förrättas före kremeringen. Det finns inget hinder att göra tvärtom, om det finns vägande skäl för det. Askan får överlåtas endast för begravning eller för att på ett bestående sätt placeras på en plats och den måste inom ett år efter kremeringen begravas eller på annat sätt slutligt placeras på ett ställe (Begravningslagen 18 och 19 §§).

I allmänhet kan man säga att mötet med döden och sorgprocessen underlättas genom att man får se den döda. Det sker i allmänhet i sjukhuset eller i begravningskapellets utrymmen. Personalen på sjukhuset eller i begravningskapellet ordnar platsen och ger nödiga anvisningar. I sjukhusens rekommendationer nämns de fall där man avråds från att se den

döda. Vid mötet med den döda kan man använda material från andakten. När någon har avlidit. Särskilt vid specialfall, i samband med olyckor eller kriser, borde församlingen erbjuda möjligheten att en präst, diakoniarbetare eller någon annan församlingsanställd följer med för att se den avlidna.

Vid begravningen iakttas lokala seder. Jordfästningen kan förrättas i en kyrka, i ett begravningskapell, i ett sjukhuskapell eller vid graven. Då jordfästningen förrättas i en kyrka eller ett kapell placeras kistan med huvudändan mot altaret.

Det finns olika alternativ för blomsterhyllningen. Traditionellt sker den efter välsignelsen (moment 13). Den kan också ske först vid graven. Under de senaste åren har det blivit vanligare att blomsterhyllningen sker i början av förrättningen. Det beror troligen på kremationspraxisen som gör det omöjligt att placera blommorna på graven omedelbart efter jordfästningen. Många vill se på blommorna på kistan under förrättningens gång. En del begravningsgäster är nervösa inför blomsterhyllningen och önskar att den sker i början av förrättningen.

I samband med blomsterhyllningen tar begravningsföljet avsked av den avlidna. Ifall den avlidna kremeras kan kistan och blommorna bli kvar i kapellet efter jordfästningen. Om det är möjligt kan man efter jordfästningen eller minnestunden föra blommorna till den blivande graven.

Kistan kan under förrättningen draperas med ett bårtäcke. Bårtäcket föll i tiden ur bruk, men är på återkommande. Som bårtäcke kan man använda ett tyg, en rya, en bonad eller andra textilier. Många församlingar har skaffat ett bårtäcke så att man skall kunna använda anspråkslösa kistor. Särskilt då den avlidna skall kremeras är det motiverat att använda ett bårtäcke.

Då den avlidna förs i procession till graven kan man bära ett processionskors före begravningsföljet. Det kan man naturligtvis också göra när den avlidna bärs in i kyrkan. Man kan sjunga en psalm på vägen till graven. Ordningföljden i processionen följer vanligtvis lokala seder, men kan t.ex. vara följande:

1. Kyrkvaktmästaren eller gravgravaren (korsbäraren)
2. Prästen och kantorn
3. Kistan
4. De anhöriga
5. Det övriga begravningsföljet

Vid användningen av Finlands flagga i samband med begravningen följer man de allmänna direktiven för flaggning. Vid jordfästningen placeras flaggan framme i koret från kyrkan sett på vänster sida. Föreningsfanor placeras så att en nationell förenings fana placeras på vänstra sidan om Finlands flagga, och en lokal förenings på den högra sidan. Då man bär flaggorna bärs Finlands flagga först med marskalkar på vardera sidan. Vid veteranbegravningar läggs ofta en granriskrans på kistan. Denna hälsning sker i allmänhet till sist. Man bör komma överens om förfarandet med de anhöriga.

Om det flaggas vid platsen för minnestunden skall flaggan på morgonen halas till sorgflaggning. Efter jordfästningen hissas flaggan i topp. På det sättet visar man en sista vördnad för den avlidna. Vederbörande myndigheter ger tilläggsinformation för statsbegravningar och militärbegravningar.

Vid minnesstunden tröstar man de anhöriga i sorgen, minns tillsammans den avlidna och tackar för det som han/hon gav under sitt liv. Det faller ofta på prästen och kantorn att leda programmet vid minnesstunden (psalmsång, läsning av adresser, tal och böner). Man kan på förhand uppmuntra de anhöriga att hålla korta tal där de minns den avlidna, hans eller hennes liv och de gemensamma stunder som man har upplevt. Minnesstunden kan också ha prägel av tacksamhet. Tillfället kan avslutas med tal av prästen och en bön.

Kungörelsen om en församlingsmedlems död läses i söndagens högmässa så som handboken stadgar (KO 2:21). Kungörelsen kan läsas antingen i förbönen eller före den.

Jordfästning

Det finns tre formulär för begravning: Jordfästning, Begravningsmässa och Gravläggning. Det första formuläret bygger på formuläret för gudstjänst. Alternativen i de olika momenten gör det möjligt att ge olika innehåll och stämning åt förrättningen. Formuläret används också vid jordfästning av ett dödfött barn och vid en jordfästning där den avlidnas stoft saknas.

Inledning

Det är naturligt att börja jordfästningen med psalmsång. Psalmerna kan föregås av ett preludium eller av annan lämplig musik. Den inledande välsignelsen motsvarar välsignelsen i högmässan och i andra casualhandlingar. Det finns fyra olika alternativ till inledningsord. De betonar uppståndelsetron och hoppet. Det tredje och fjärde alternativet leder därtill till en gemensam syndabekännelse.

Syndabekännelse och avlösning kan ingå i jordfästningen. Skuld känslor hör ofta ihop med döden. Prästen bör överväga om det är lämpligt att läsa en syndabekännelse i förrättningen.

Psaltarpsalmerna (moment 5) talar om livets förgänglighet, erfarenheter i anslutning till döden och om Gud som Herren över liv och död. Begravningsföljet kan stämma in i psaltarpsalmens omkväde (nr 728–729 i psalmbokens bilaga).

Bönen (moment 6) är en begravningskollekt som motsvarar dagens bön. Bönen ger uttryck både åt dödens och sorgens verklighet och åt förtröstan på den uppståndne Kristus. Man kan också använda dagens bön ur formuläret för begravningsmässa (moment 8).

Ordet

Bibelläsning och tal (moment 7) innehåller två alternativ. Alternativ A innehåller episteltexter och evangelietexter och ett efterföljande tal. Man kan också använda texter enligt kyrkoåret eller andra bibeltexter (t.ex. från alternativ B). Man kan vidtala någon av släktingarna eller vännerna att vara textläsare. För de närmast sörjande kan uppgiften vara alltför tung. Om flera texter läses kan prästen till sist läsa evangeliet.

Alternativ B är meditativt till sin karaktär. Texterna är samlade kring fyra teman: förgängligheten, förberedelsen för döden, det kristna hoppet och det eviga livet. Mellan bibeltexterna kan man spela svarsmusik eller ge utrymme för tyst meditation. Mellan text-

läsningarna kan man hålla korta tal som för texternas budskap vidare och knyter samman aspekter ur den avlidnas liv med bibelordet.

Talet bygger vanligen på tre teman. Man behandlar den avlidnas person och liv, man påminner om det mänskliga livets förgänglighet och man förkunnar evangeliet om den uppståndne Kristus som har segrat över döden och blivit syndares Frälsare. Eftersom samma teman återkommer i jordfästningsorden kan man disponera talet enligt dem utan att nödvändigtvis nämna det. Först minns man den avlidna och hans eller hennes liv ("NN, av jord är du tagen"), sedan talar man om dödens verklighet ("och jord skall du åter bli") och till slut tröstar man människorna med budskapet om Kristi uppståndelse och hoppet om evigt liv ("Jesus Kristus, vår Frälsare, skall uppväcka dig på den yttersta dagen"). I talet skall man inte moraliskt kritisera den avlidna eller överdrivet lovorda honom eller henne.

Jordfästningen

Trosbekännelsen (moment 8) är en ny men innehållsligt väsentlig del av handbokens begravningsformulär. Man bekänner, förutom tron på skapelsen och frälsningen, tron på heligas gemenskap, syndernas förlåtelse, kroppens uppståndelse och det eviga livet. Trosbekännelsen är ändå en frivillig del.

Jordfästningsorden (moment 9) kan man uttala antingen i kyrkan eller vid graven. Om jordfästningsorden uttalas vid graven påminner de om den gamla sedan att läsa dem innan man började fylla igen graven. Bruket att prästen öser tre skovlar mull på kistan härstammar från den seden.

Det finns fem alternativ för jordfästningsorden. Det första alternativet följer den nya bibelöversättningen. Det alternativet lämpar sig bra också då den avlidna senare kremeras. Efter jordfästningsorden kan man sjunga en psalm, en sång eller ha annan musik (moment 10).

I den efterföljande bönen ("mullbönen", moment 11) har man beaktat olika slags dödsfall, så att förrättningsboken skall kunna användas i olika situationer. Det tredje alternativet är den klassiska så kallade requiem-bönen. I formuläret för begravningsmessa (moment 16) finns ytterligare bönealternativ. Liksom i högmässan kan bönen också innehålla tyst bön.

Avslutning

Avslutningen består av välsignelsen (moment 13) och avslutande musik (moment 14). Vid graven kan man be en bön (moment 15). Det är naturligt att bönen blir en avslutning innan man lämnar graven. Man kan också be bönen före gravläggningen medan kistan ännu ligger på vagnen. Det kan man göra i synnerhet om prästen uttalar jordfästningsorden först vid graven.

När kistan sänks ned i graven kan man enligt gammal tradition sjunga en psalm (t.ex. 238:5–8 eller 255:3). Omedelbart efter kistnedsänkningen kan de anhöriga som en sista hälsning kasta en blomma eller jord på kistan. Blomsterhyllningarna läggs på graven efter att kistan har sänkts ner och graven är täckt. När blommorna har lagts på graven kan man sjunga en psalm (t.ex. 378 eller 31).

Förr hörde det till begravningsförrättningen att graven fylldes igen. Om de anhöriga så önskar är det fortfarande fullt möjligt att göra så. Det måste man emellertid komma

överens om med kyrkvaktmästaren. Man kan fylla graven åtminstone så mycket att kistan täcks. Man kan sjunga psalmer medan graven fylls igen.

Efter jordfästningen kan prästen hälsa på alla som har deltagit i jordfästningen eller åtminstone på de närmast anhöriga och framföra sitt deltagande. I det sammanhanget är det bra att informera om en eventuell minnesstund.

Begravningsmessa

Det är en tidig kristen sed att fira nattvard i samband med en kristen begravning. Det är ett uttryck för att kyrkan inte erkänner att döden har den slutliga makten. Gemenskapen mellan Kristus och församlingen som föds genom ordet, nattvarden och tron består också bortom döden. Det är lättast att förrätta begravningsmessa i en kyrka, men man kan göra det även i ett begravningskapell.

Begravningsmässans alternativa material möjliggör en messa som antingen betonar påsktron (hoppet och uppståndelsen) eller följer den medeltida requiemtraditionen (människans sorg och saknad). Genom valet av texter, böner och musik betonas de olika alternativen. I en messa av requiemtyp utelämnas Gloria Patri, Gloria och Laudamus samt Halleluja.

När man förrättar begravningsmessa följer man de allmänna anvisningarna för messa och nattvardsfirning. Efter trosbekännelsen ställer sig prästen vid kistan. Församlingen står under trosbekännelsen och jordfästningsorden. Vid dagens bön (moment 8) kan man använda böner från jordfästningsformuläret (moment 6) eller dagens bön enligt kyrkoåret (se Evangelieboken).

För textläsningen (moment 9) kan man välja någon av bibeltexterna från jordfästningsformuläret (moment 7), någon text enligt kyrkoåret eller andra bibeltexter. Som evangelium (moment 11) kan man läsa någon av evangelietexterna i jordfästningsformuläret (moment 7) eller använda en text enligt kyrkoåret eller en annan evangelietext.

Kyrkans förbön (moment 16) är tredelad: inledning, mellandel och avslutning. Man väljer ett lämpligt alternativ för varje del. Börens inledning och avslutning läses av liturgen. En förbedjare kan läsa mellandelen. Som förbön kan man också använda böner ur jordfästningsformuläret (moment 11).

Gravläggning

Gravläggningen följer formuläret för kort tidebön. Det kan användas vid nedläggning av urna eller aska, eller då gravläggningen inte sker på samma ort som jordfästningen. Andakten leds av en präst, en församlingsanställd eller en anhörig. Under andakten kan man tända ett ljus. Andaktens formulär finns som bilaga i psalmboken. Andakten hålls vid graven där kistan eller urnan lagts (eller i kolumbariet, om urnan placeras där).

2.6 Bikt

Liksom dopet och nattvarden bygger bikten på Jesu befallning och löfte. Enligt Johannes-evangeliet gav den uppståndne Kristus nyckelmakten åt apostlarna: *Ta emot helig ande. Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden* (Joh 20:22–23).

Förrättningsboken innehåller ett formulär för enskild bikt. Bikten kan också ske i friare form. Den bör dock alltid innehålla syndabekännelse och avlösning. ”Bikten består av två delar, den ena innebär, att man bekänner synden, den andra, att man tar emot avlösningen eller förlåtelsen av biktfadern såsom av Gud själv” (Luthers Lilla katekes).

Bikten bör föregås av ett själavårdande samtal. Under det utreder prästen om det finns förutsättningar för bikt eller om vederbörande behöver någon annan hjälp för sina problem. Bikten förutsätter att människan är medveten om att hon har syndat och längtar efter Guds förlåtelse. I själavårdssamtalet är det möjligt att också annars ge utlopp för inre ångest och samtalet kan avslutas med bön. Själavårdssamtalet behöver inte alltid sluta med bikt.

Bikten innebär syndabekännelse, ånger och förlåtelse som tas emot i tro. Förrättningsbokens formulär betonar biktens objektiva nådemedelskaraktär: orden som föregår avlösningen påminner om att Kristus har gett sina lärjungar fullmakt att använda nyckelmakten.

Bikten sker på en ostörd plats. I förrättningsbokens anvisningar nämns kyrkan först. På det sättet vill man betona förlåtelsens samband med gudstjänstlivet. Andra lämpliga platser är pastorskansliets kapell, mottagningsrum eller ett s.k. stilla rum. Var och en borde ha möjlighet att gå till bikt och att erhålla själavård utan att väcka uppmärksamhet. Den biktande kan knäböja. I närheten av knäfallsplatsen kan det finnas ett altare eller ett bord som är prytt med ljus, ett krucifix och en Bibel. Prästen kan vid biktillfället ha stola på prästdräkten eller alban. Ämbetssymbolerna uttrycker att den som tar emot bikten inte handlar som privatperson. Om man använder någon av formulärets syndabekännelser skall man ge texten åt den biktande.

Bikten tas emot av en präst eller lektor. Prästen och lektorn har en absolut tystnadsplikt som är grundad i lag. Tystnadsplikten gäller bikt och själavård och omfattar både den biktandes identitet och det som har berörts i bikten (KL 5:2; 6:12). Den som tar emot bikt måste tiga om vad han/hon har hört i bikten, och får inte heller avslöja vem som har biktat sig och när bikten har ägt rum. Eftersom en förrättningsbok inte alltid finns till hands borde prästen och lektorn kunna en avlösningssformulering utantill.

Också en innehavare av diakonitjänst kan ta emot bikt. Det finns anvisningar om deras tystnadsplikt i det av biskopsmötet godkända modellreglementet för diakonin (BM 12–13.2.1980, 26 §). Enligt det bör tjänsteinnehavare för diakonin ”i sitt arbete iakttaga sekretess- och tystnadsplikt. Han/hon får inte på något sätt yppa, vad som i enskild bikt och själavård anförtrotts honom/henne, eller något sådant som han/hon på grund av sin funktion har fått veta, vilket på grund av sakens natur bör hemlighållas, ej heller den person, som anförtrott sig åt honom/henne”. Tystnadsplikten gäller såväl bikt som själavårdande samtal.

Även en annan församlingsanställd eller en församlingsmedlem kan ta emot bikt. Fastän det inte finns några stadganden om en församlingsmedlems tystnadsplikt, är den ändå moraliskt

bindande och ovillkorlig. Närmare uppgifter finns i kyrkostyrelsens guide Tystnadsplikt för kyrkans anställda (Kyrkostyrelsens publikation 2002:4).

Det är viktigt att församlingarna informerar om möjligheten till bikt och själavård. I anvisningarna för högmässa sägs: ”Före eller efter högmässan ges församlingsmedlemmarna möjlighet till enskild bikt och själavård.” En motsvarande anvisning finns också för Gudstjänst och Veckomässa (se också Till användaren i Gudstjänstboken).

I början av förrättningen kan man sjunga en psalm. Efter den inledande välsignelsen uttalar den som tar emot bikten några korta inledningsord. Om det är möjligt böjer den biktande knä, och den som tar emot bikten ställer sig framför eller bredvid honom eller henne. Den biktande läser syndabekännelsen ensam eller tillsammans med den som tar emot bikten. I undantagsfall kan den som tar emot bikten läsa syndabekännelsen på den (t.ex. sjuka) biktandes vägnar. Till det första alternativet till syndabekännelse kan man foga en fri bön. Också i de andra alternativen kan man efter syndabekännelsen be fritt, högt eller tyst. Den biktande kan bekänna sin synd även med egna ord.

Avlösningensorden är fasta och vissa, ty de är enligt Guds löfte hans egna ord. Syndernas förlåtelse förkunnas i den treenige Gudens namn. När man uttalar orden ”i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn” kan man göra korstecknet. Den som tar emot bikten kan lägga händerna på den biktandes huvud under avlösningen. Man kan uppmana den biktande att säga amen efter bönerna, avlösningen och välsignelsen.

Efter avlösningen ber den som tar emot bikten en bön. Den kan även formuleras fritt. Välsignelsen läses i singularis. Alternativt kan man använda välsignelsen ur andaktsformulären: ”Må Gud, den allsmäktige och nådige, Fadern och Sonen och den heliga Anden, välsigna och bevara dig.” Efter välsignelsen kan den som tar emot bikten uttala en sändning.

2.7 Själavård bland sjuka

Kyrkan har alltid haft omsorg om sjuka och deras själavård. Sjukdom innebär själslig och kroppslig påfrestning, sätter tron på prov och isolerar den sjuka från andra människor. I de sjuka möter kyrkan Kristus som själv identifierade sig med dem: *Jag var sjuk och ni såg till mig* (Matt 25:36). I den gemensamma och enskilda förbönen ber man för dem som lider och är sjuka. Kyrkan har också särskilda förrättningar för sjuka.

I förrättningsbokens första del (Kasualhandlingar och andakter) ingår:

- 1) Sjukkommunion
samt andakterna
- 2) Förbön för sjuka
- 3) Förbön för döende.

Dessa andakter är vanligen en uppgift för en präst, en lektor eller en innehavare av diakonitjänst.

Därtill ingår både i Kasualhandlingar och andakter och i förrättningsbokens tredje del (Andakter vid olika tillfällen) andakterna

- 4) När någon har avlidit
- 5) I sorgehuset
- 6) I krissituationer.

Dessa andakter kan ledas av en församlingsanställd eller av en församlingsmedlem.

De kyrkliga förrättningar som berör sjuka är inriktade på hela människan. De avser att skänka tro och hopp åt den sjuka och att stärka honom/henne till hela hans/hennes varelse. I dessa förrättningar ber man om tillfrisknande. Till dem hör ordets förkunnelse och bön, och man kan till dem foga smörjelse med olja och välsignelse genom handpåläggning. Sjukkommunionen är ett uttryck för församlingens omsorg om sina sjuka medlemmar. Förrättningarna bygger på en apostolisk tradition som härstammar från urkyrkan (Mark 6:13; 16:17–18; Jak 5:14–15).

I en situation som präglas av svaghet, hjälplöshet och otrygghet förmedlar andakterna det hopp som evangeliet skänker. I en sådan situation kan det vara tryggt att använda ett färdigt formulär, men prästen kan möta den sjuka och be med eller för honom/henne också helt fritt.

Det hör till sjukvårdspersonalens uppgifter att uppfatta patienternas andliga behov. I sin själavård stöder kyrkan patienterna, deras anhöriga och vårdpersonalen. I stora kyrkliga samfälligheter har sjukhuspräster ansvar för själavården både på anstalterna och i den öppna vården. Om en gästande präst gör sjukbesök på sjukhus borde han/hon helst på förhand komma överens om sitt besök med avdelningens personal eller med sjukhusprästen. Han/hon måste känna till sjukhusets praxis när det gäller besök. Man måste reservera tillräckligt med tid.

En präst eller annan församlingsanställd som besöker ett sjukhus håller i vanliga fall en andakt. Prästen kan också förrätta nattvard. Man kommer överens med sjukhuset om saken. Man kan be personalen informera patienterna om nattvardsfirningen. En mässa som anordnas i ett sjukhus, ett åldringshem eller på bäddavdelningen i en hälsocentral är öppen för alla. Vid en enskild nattvardsgång kan prästen ha stola på prästdräkten eller vara klädd i alba och stola.

Församlingsarbetarnas besök i vårdanstalterna är väntade. Om samma församlingsarbetare besöker samma avdelning regelbundet blir han/hon bekant både med patienter och personal. Även besök av en kör eller andra musikframträdanden gläder. Psalmer, andliga sånger och böner som är bekanta sedan barndomen skapar trygghet och påminner om Guds omsorg och kärlek.

Om prästen kallas till en dödsbädd skall han/hon genast hörsamma kallelsen, oberoende av vilken tid på dygnet det är. Ur patientens synpunkt kan det vara ändamålsenligt att prästen bär prästdräkt.

Sjukkommunion

Normalt firar man nattvard i församlingens allmänna gudstjänst i ett rum som är invigt till kyrka. Enligt fornkyrklig sed vill församlingen ha omsorg också om dem som på grund av sjukdom eller ålderdom inte kan komma till den allmänna gudstjänsten. Det äldsta belägget för sjukkommunion finns i texter av Justinus Martyren från mitten av 100-talet. De konsekreerade nattvardselementen fördes från församlingens gemensamma gudstjänst till sjuka och gamla.

Kykoordinationen stadgar om sjukkommunion: ”Vid behov kan nattvarden utdelas åt en enskild person även utom gudstjänsten på det sätt som kyrkohandboken utvisar” (KO 2:10).

Vid sjukkommunion kan man följa formuläret för sjukkommunion eller formuläret för veckomässa. Syndabekännelsen kan vara antingen gemensam eller enskild. Vid enskild syndabekännelse bör man iaktta de anvisningar som getts om bikten.

Vid sjukkommunion kan man dela ut nattvarden också åt övriga närvarande. Man ställer i ordning ett nattvardsbord i patientens rum eller på en annan fridfull plats. Vid behandlingen av nattvardselementen iakttar prästen samma principer som vid församlingens gemensamma mässa. I formuläret finns exempel på psalmer och förböner. Den gemensamma förbönen kan också vara fritt formulerad.

Vid behov bör man diskutera patientens tillstånd och möjlighet att ta emot sakramentet med vårdpersonalen. Man ger inte sakramentet åt en medvetlös patient. Vid behov kan man ge nattvarden bara under en form, ge bara en bit bröd eller använda intinktion. I specialfall kan man anpassa formuläret, men även då bör man ta med de centrala delarna: den inledande välsignelsen, syndabekännelsen, bibelläsningen, nattvardsbönen, Herrens bön, nattvardsmåltiden och välsignelsen.

I sådana fall där man av en eller annan orsak inte kan ge nattvard åt den sjuka eller döende kan man på olika sätt förkunna Guds ord. Man kan t.ex. hänvisa till Kristi och Bibelns löften och påminna om dopets nådeförbund och om syndernas förlåtelse. Enligt luthersk uppfattning stärker både det förkunnade och det synliga gudsordet tron och båda förmedlar samma nåd.

Andakter

I förrättningsbokens första del (Kasualhandlingar och andakter) har man infogat andaktsformulär som kan användas vid olika tillfällen. Ofta hör de till sitt innehåll ihop med de egentliga casualhandlingarna eller gör möjligheterna att möta församlingsborna i deras

livssituation mångsidigare. En del av andakterna finns även i förrättningsbokens tredje del Andakter vid olika tillfällen.

Förbön för sjuka

Andakten Förbön för sjuka innehåller bibeltexter och böner, som avser att stöda och trösta den sjuka, samt handpåläggning och smörjelse med olja. Eftersom förrättningar hos sjuka kan variera stort kan man också följa formuläret i tillämpliga delar. Enligt anvisningarna i formuläret kan man ställa i ordning ett bönealtare på ett bord som är täckt med en vit duk.

I formuläret finns exempel på psalmer som kan sjungas (eller läsas). I stället för att läsa en psaltarpsalm kan man sjunga en psalm ur psalmboken. Böneavsnittet kan inledas med syndabekännelse och avlösning. Välsignelsen i böneavsnittet är antingen handpåläggning eller smörjelse med olja.

Biskopsmötet har den 17.9.1985 gett anvisningar om smörjelse med olja. Enligt dem

- skall smörjelse med olja göras på den sjukas begäran
- skall den som smörjer med olja diskutera med den sjuka och klargöra förrättningens karaktär och förlopp
- skall förrättningens tyngdpunkt utgöras av förbönen och välsignelsen av den sjuka
- skall smörjelsen i första hand utföras av en präst, lektor eller diakonitjänsteinnehavare
- skall man vid smörjelse med olja använda ren olivolja.

Anvisningarna gavs i en situation då det inte fanns något formulär för smörjelse med olja i förrättningsboken. Andakten avslutas med en välsignelse, som man kan uttala i andra person singularis. När den sjukas anhöriga eller närstående deltar i förrättningen kan man använda Herrens välsignelse.

Förbön för döende, När någon har avlidit, I sorgehuset

Kyrkan vill genom andakterna Förbön för döende, När någon avlidit och I sorgehuset leva med i människors sorg. I andakterna möter man dödens verklighet och ber Gud om hjälp och tröst. I sådana situationer kan man alltid be fritt. Å andra sidan är färdiga formulär som anknyter till kyrkans tradition nyttiga i situationer där sorgen har gjort människor rådlösa och tagit deras krafter. Formulären hör också till kyrkans själavårdsuppdrag. Man kan använda dem i tillämpliga delar.

Andakten kan ledas av en präst, en annan församlingsanställd eller en församlingsmedlem, t.ex. en anhörig eller någon ur sjukhuspersonalen. För den skull är det bra om andakternas texter finns tillgängliga, tryckta på enkla kort. Församlingens anställda kan ge handledning i hur man leder sådana andakter. Man bör ändå komma ihåg att det ibland kan vara svårt för en anhörig att ordna eller leda ett sådant tillfälle. Andakten kan då ledas av en församlingsanställd, en församlingsmedlem eller av någon ur sjukhuspersonalen.

Andakten Förbön för döende hålls i allmänhet på sjukhuset eller i hemmet. Formuläret innehåller psalmförslag. Psaltarpsalmerna är alternativa och kan också ersättas av någon annan psaltarpsalm eller av en sjungen (eller läst) psalm ur psalmboken. Under andakten kan man läsa flera bibeltexter, som kan följas av tyst meditation.

Böneavsnittet inleds med en nådeförsäkran. Den döende stöds med Guds löften och välsignas med handpåläggning. Före nådeförsäkran kan man ha en syndabekännelse. I

böneavsnittet har infogats en önskan om att den döendes anhöriga och vänner skall kunna förtrösta på Jesus Kristus och att Gud skall ge dem kraft. Den delen faller bort om inga anhöriga är närvarande. Andakten avslutas med en välsignelse i enlighet med anvisningarna för välsignelsen i formuläret Förbön för sjuka.

Andakten När någon har avlidit hålls på begäran av de anhöriga kort efter att döden har inträtt. Den motsvarar den traditionella "utsjungningen". Andaktsstunden kan hållas i patientens rum, om de anhöriga har varit närvarande vid dödsögonblicket. Man kan lägga blommor på den avlidnas bröst. Andakten kan också hållas i sjukhusets kapell vid den öppna kistan eller i hemmet innan den avlidna förs till bårhuset. Man kan ställa ett tätt ljus vid kistan.

Andaktens struktur lämpar sig väl i en situation som bör skötas enkelt, tryggt och behärskat. Det finns psalmförslag i formuläret. Psaltarpsalmerna är alternativa och kan ersättas av någon annan psaltarpsalm eller av en sjungen psalm ur psalmboken eller av en sång. Med avskedsord (moment 5) avses inte ett långt undervisande tal, utan man har velat ge de anhöriga möjlighet att i fri form föra fram sina egna tankar och erfarenheter och överlämna den avlidna i Guds vård. I stället för formulärets böner kan man be fritt. Efter Herrens bön kan man ta avsked av den avlidna genom att göra korstecknet och täcka den avlidnas ansikte. Andakten slutar med en välsignelse.

Andakten I sorgehuset hålls vanligen före begravningen, när prästen träffar de anhöriga. I andra sammanhang kan den ledas av en präst, en församlingsanställd eller en församlingsmedlem. Man kan använda formuläret som avslutning på förrättningsamtalen och i tillämpliga delar också i andra sammanhang. Ifall det inte i samband med pastorskansliet finns ett förrättningskapell, reserverar man en annan fridfull plats för andakten. Under andakten kan man tända ett ljus. I ett hem kan man också placera en bild av den avlidna på ett bord.

Det finns psalmförslag i formuläret. Psaltarpsalmerna är alternativa och kan ersättas av någon annan psaltarpsalm eller av psalmsång. Textläsningen kan följas av ett tal eller av tyst meditation. Man kan be en av bönerna ur förrättningsboken eller be fritt. Andakten avslutas med välsignelse. Efter andakten kan man ge de anhöriga en liten bok som handlar om död och sorg.

I krissituationer

Detta formulär kan användas då en olycka, katastrof eller någon annan uppskakande händelse väcker bestörtning och kräver att församlingen reagerar snabbt. Formuläret är tänkt att utgöra en modell som kan tillämpas efter situationens krav. Det kan användas i daghem, i skolor, på arbetsplatser och vid församlingens sammankomster. Som stöd för formuläret har kyrkostyrelsen publicerat broschyren *När olyckan drabbar oss: om hur man ordnar en sorgeandakt* (Kyrkostyrelsens publikationer 2005:1).

I krissituationer deltar ofta människor med olika kulturell och religiös bakgrund i andakterna. Församlingens andakter är till sitt innehåll alltid kristna, men i dem beaktar och respekterar man också andra övertygelser. Trösten och tryggheten bygger på en gemensam erfarenhet: vi är inte ensamma i vår sorg. Det är bra om församlingarna är förberedda på situationer som uppkommer vid olika olyckor och är medvetna om att eftervården kan kräva arbete under en lång tid.

Det är naturligt att i en krissituation hålla andakt i kyrkan eller på en annan gudstjänstplats kort efter det att en olycka har skett. Förutom den egentliga andakten kan församlingen hålla flera korta bönestunder i kyrkan, erbjuda samtalshjälp och möjlighet till tyst bön. Man bör sträva till att skydda de berörda från en sådan offentlighet som skadar dem. Massmedias representanter kan genast efter andakten få kännedom om talen, bönerna, psalmtexterna och musiken.

Man bör se till att kyrkorummet är städat och vackert prytt. Att tända ett böneljus talar om bön och åminnelse. Inte bara ord, utan också en rituell åminnelse i handling kan vara en hjälp när det gäller att bearbeta krisen och den chock som den har åstadkommit. Genom att anpassa belysningen kan man stöda avskildhet och koncentration. Församlingens anställda klär sig i ämbetsdräkt och använder vid andakten alba och stola.

I anvisningarna för andakten finns exempel på psalmer. Psaltarpsalmerna, de andra bibeltexterna och bönerna i förrättningsboken ger ord åt bestörtningen, uttrycker bön och påminner om Guds närvaro. Man kan hålla ett kort tal där man konstaterar vad som har hänt, behandlar de erfarenheter som händelsen har gett och för fram det hopp och den tröst som bygger på den kristna tron. Talet kan kompletteras av tystnad, bön och musik.

Böneavsnittet innehåller böner för olika situationer. Bönen kan också anpassas efter situationens krav. Herrens bön är ett uttryck för gemensam bön om hjälp. Som välsignelse använder man antingen den trinitariska välsignelse som är bekant från andaktsformulären eller Herrens välsignelse.

2.8 Välsignelse av hem

Vid välsignelse av hem tackar man Gud och gläds över Guds goda gåvor, man ber om välsignelse för dem som bor i hemmet och man ber att hemmet skall präglas av kärlek. Vanligen förrättas välsignelse av hem av en präst, men förrättningen kan även ledas av en annan församlingsanställd eller av en församlingsmedlem. Välsignelse av hem kan även förrättas i samband med dop i hemmet, eller i samband med en inflyttningsfest eller någon annan fest.

Även välsignelse av hem föregås av ett förrättningssamtal. För det gäller de allmänna anvisningarna om förrättningssamtal i denna handledning.

För välsignelsen av hemmet ordnas ett bönealtare. På ett bord kan man förutom andra symboler också lägga familjebibeln. Prästen borde helst vara klädd i alba och stola. Man kan färdigställa ett programblad där de delar av förrättningen som man gemensamt läser och sjunger finns tryckta.

Man ger inget intyg över välsignelse av hem. Förrättningen har ingen rättslig betydelse, men den nämns i församlingens verksamhetsstatistik. Välsignelsen kan också antecknas i vigsel- eller familjebibeln. Församlingen kan ge t.ex. små böcker som minne till barnen och skänka familjen Hemmets bönbok, en psalmbok, en katekes eller ett krucifix.

Om välsignelse av hem förrättas i samband med någon annan kyrklig förrättning är det skäl att förkorta formuläret. Alternativ nummer 6 bland dopformulärets förböner (moment 15) är avsedd att vara en välsignelsebön för hemmet. Om välsignelse av hem sker i samband med ett dop är det inte nödvändigt att utöver denna bön ta in flera moment ur formuläret för välsignelse av hem i dopförrättningen. Om dopet förrättas i en kyrka och välsignelsen av hemmet förrättas därefter behöver man inte förkorta formuläret. I samband med övriga kyrkliga förrättningar beaktar man välsignelsen av hemmet i inledningsorden, i text- och psalmvalet och i bönerna. Den egentliga välsignelsen av hemmet (moment 8) fogas i sådana fall till förbönen.

Välsignelse av hem kan också förrättas ekumeniskt. I sådana fall anpassas formuläret särskilt i musikvalet, i bönerna och vid valet av textläsare. Vid behov använder man olika språk. Till den egentliga välsignelsen kan man foga ett annat kyrkosamfundets symboliska praxis om en del av familjen hör till det samfundet. Man kan också välsigna ett hem där inte alla medlemmar i familjen hör till någon kristen kyrka. I förrättningssamtalet skall man då klargöra att det vid välsignelsen av hemmet handlar om att be om Guds välsignelse för detta hem. I förrättningen skall man ändå inte ta med sådant material från andra religioner som är främmande för den kristna tron.

Välsignelse av hem kan inledas med en tacksägelse- eller välsignelsepsalm eller med en psalm som handlar om hem och familj. Särskilt vid större helger kan man använda psalmer enligt kyrkoåret. Psalmen kan ersättas av annan för tillfället lämplig musik. Inledningsorden kan formuleras fritt, ifall man inte använder handbokens formuleringar.

Formuläret innehåller en psaltarpsalm. Förutom handbokens alternativ kan man använda psaltarpsalmer enligt kyrkoåret. Psaltarpsalmen kan sjungas eller läsas. Då psaltarpsalmen har ett omkväde faller församlingen in i det.

I samband med förrättningssamtalet väljer man bibeltexterna och textläsarna. Evangeliet läses till sist. Som svarsmusik till textläsningarna lämpar sig instrumentalmusik eller ett sångframträdande.

I talet kan man behandla t.ex. följande ämnen: tacksamhet över Guds gåvor, gemenskap och kärlek, respekt för andra, gästfrihet och det eviga hemmet i himlen. Om talet följs av en psalm leder den in i böneavsnittet och välsignelsen av hemmet. I psalmbokens nya gudstjänstbilaga finns en psalm för välsignelse av hem (psb 750).

Om man i början av böneavsnittet använder växelbönen, skall man trycka församlingens andelar i programbladet. Växelbönen kan också sjungas som växelsång mellan två sångare.

Välsignelsen av hemmet i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn är förrättningens centrala moment. Prästen (eller den som leder förrättningen) gör korstecknet.

Förbönen som följer efter välsignelsen kan formuleras fritt. Det kan finnas flera förebedjare. Förbönen kan också gestaltas så att varje deltagare tänder ett bönelys och ber en kort bön. Ljuset ställs i en skål med sand. Tacksägelsepsalmen (moment 9) skall inte ersättas av annan musik eller utelämnas. Förrättningen avslutas med att församlingen välsignas.

Om församlingen ger familjen en gåva är det naturligt att göra det efter välsignelsen. Som avslutningsmusik lämpar sig instrumentalmusik eller sång. Om man sjunger en psalm bör den vara kort och gärna leda tankarna till det himmelska hemmet. Lämpliga psalmer är förutom de som nämns i förrättningsboken också t.ex. psalm 451:3; 372:5 och 334. Man kan också utelämna avslutningsmusiken.

3 Vigningar, installationer och välsignelseakter

Förrättningsbokens andra del innehåller de förrättningar som av tradition hör till biskopens uppgifter (Pontifikale). Det är fråga om vigning till ämbete, installation, välsignelse till tjänst samt invigning av kyrka, begravningsplats och begravningskapell. Biskopen kan förordna en annan präst att förrätta vigningar och installationer till tjänst i stiftet (KO 18:1). Prästvigning (KO 5:1), vigning till diakoniämbetet och invigning av kyrka förrättas alltid av biskopen (KO 5:1; se vigningsformulärens ingresser). Biskopsvigning förrättas av ärkebiskopen, eller vid förhinder för denna av den i tjänsten äldsta biskopen, i domkyrkan i det stift till vilket biskopen har utnämnts. Vigningsförrättaren kallar minst fyra assistenter.

3.1 Vigningar till ämbete

För vigning till ämbete (ordination) finns tre formulär: Prästvigning, Vigning till diakoni-ämbetet och Biskopsvigning. I denna handledning behandlas vigningarna tillsammans.

Enligt kyrkans bekännelse har Gud instiftat evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete i sin kyrka. Det har instiftats för att människor skall få del av den frälsande tron och utrustas till tjänst och för att kyrkans liv skall byggas upp. Kyrkans ämbete är till sin karaktär ett tjänarämbete (ministerium). Det har anförtrotts åt hela kyrkan, som kallar, viger och befullmäktigar enskilda personer till ämbetet.

De som skall vigas bör ha en inre, dvs. personlig, kallelse (vocatio interna) att gå in i ämbetet och förvalta det i enlighet med kyrkans bekännelse och ordning, och en yttre kallelse och fullmakt (vocatio externa) som kyrkan som samfund har gett. De som vigs får en livslång rätt och förpliktelse att förvalta kyrkans ämbete. De förbinder sig till ämbetets förpliktelser genom att avge löften. Vid vigningen avskiljs ordinanderna. De sänds att sköta den tjänst som har anförtrotts dem och de uppgifter som hör till den. Ordinanderna välsignas enligt apostolisk ordning med bön och handpåläggning. Församlingen ber att de skall uppfyllas av den heliga Anden och att de skall få vishet, uthållighet och kraft att sköta sitt ämbete.

Ämbetsvigningarna sker som en del av mässan och placeras i allmänhet i församlingens högmässa. Vigningsförrättaren leder vanligen hela mässan. Trettondagen och pingsten är särskilt lämpliga kyrkliga helger för ämbetsvigning.

Inledning

Ordinationsgudstjänsten kan inledas med psalm 106 eller någon för kyrkoåret lämplig ingångspsalm. Psalmen kan ersättas av psaltarpsalm, körsång eller instrumentalmusik. Under musiken går deltagarna i procession in i kyrkan. Först går korsbäraren och ljusbärarna, sedan ordinanderna och assistenterna i omvänd anciennitetsordning. Biskopen går sist. Ordinanderna är klädda i alba, den som blir vigd till biskop i alba och stola.

Vigningsförrättaren uttalar den inledande välsignelsen och inledningsorden och ber dagens bön. Enligt gammal tradition använder biskopen fridshälsningen ”Herrens frid vare med er”. Biskopen formulerar inledningsorden fritt eller använder formulärets ord. På biskopens uppmaning läser notarien upp ordinandernas namn och uppdrag. Detta kan även göras efter predikan före trosbekännelsen. Vid biskopsvigning läser notarien upp fullmakten och överlämnar den till vigningsförrättaren.

Efter inledningen och presentationen följer syndabekännelsen. Den kan ledas av en assisterande präst. I det fallet är det naturligt att vigningsförrättaren uttalar inledningsorden och att den assisterande prästen (efter presentationen) uppmanar till syndabekännelse. Psaltarpsalmerna, kyrielitanian och dagens bön hör innehållsligt samman med ämbetsvigningen. Som tacksägelsepsalm används i första hand Laudamus.

Ordet

Läsningarna och dagens psalm hör samman med vigningen, men man kan också använda texter och dagens psalm enligt kyrkoåret. I detta fall är det naturligt att välja dagens bön bland alternativen för samma söndag.

I enlighet med handbokens anda är det biskopen som predikar. I det fall att någon annan predikar utvidgar biskopen inledningsorden till ett vigningstal.

Vigningen

Efter predikan kan man sjunga en psalm (t.ex. 107 eller 247) eller framföra annan musik, under vilken biskopen och övriga deltagare i förrättningen går fram till altaret. Assistenterna ställer sig på vardera sidan om biskopen, ordinanderna framför altarrunden.

Vigningen inleds med att ordinanderna tillsammans med församlingen bekänner sin tro genom att läsa den nicenska trosbekännelsen. Den följs av fyra löften. Det första hör samman med trosbekännelsen. Ordinanderna lovar att stå fasta i kyrkans tro och styrka församlingen i den. Genom svaren på de andra frågorna försäkrar ordinanderna att de vill ta emot kyrkans ämbete och förvalta det i enlighet med Guds ord och kyrkans bekännelse. Till löftena ansluter sig bibeltexter som framhåller vad Gud lovar och vad Gud uppmanar till. Samtidigt uttrycker de att ämbetet, dess uppgifter och ordinandernas löften hör samman.

Frågorna vid prästvigningen, vid vigningen till diakoniämbetet och vid biskopsvigningen skiljer sig litet från varandra eftersom de uppgifter som hör samman med dessa ämbeten också är olika.

Avgivandet av det prästlöfte som nämns i kyrkordningen (KO 5:6) ingår inte i prästvigningsformuläret. Det kan fortfarande avges i samband med vigningen efter avgivandet av löftena (moment 17). Om löftet avges på någon annan plats borde det göras tidsmässigt i nära anslutning till vigningen. Även biskopslöftet avges efter frågorna ifall det avges i samband med vigningen.

Efter löftena viger biskopen ordinanderna i den treenige Gudens namn. Därefter klär biskopen och assistenterna ämbetets kännetecken på dem som ordineras. Biskopen läser de ord ur evangeliet som hör samman med påklädningen. Under tiden sjunger församlingen en psalm (t.ex. psalm 106 eller 107). Efter påklädningen knäfaller de som vigs och biskopen och assistenterna lägger händerna på vars och ens huvud. Vigningsorden uttrycker att ämbetet är en tjänst i Kristi världsvida kyrka: de som vigs välsignas och helgas att tjäna Kristi kyrka "alltid och överallt". Den som vigs till biskop kläs i korkåpa. Ärkebiskopen överlämnar biskopsämbetets insignier: biskopskorset, mitran och biskopsstaven.

Vigningsorden följs av en bön vars centrala innehåll är bönen om den heliga Andens gåva åt dem som vigts. De som har vigts kan knäböja under bönen. Efter det följer en uppmaning till församlingen. Biskopen kan be de vigda vända sig mot församlingen under uppmaningen.

Vigningen avslutas med sändning till tjänst. Kyrkans förbön innehåller en förbön för dem som har vigts.

Nattvarden och avslutningen

Nattvardsdelen följer mässans struktur och innehåll. Vigningsmässans speciella karaktär kommer till uttryck i prefationen och i tacksägelsebönen efter nattvarden. Nattvardsbönen i formuläret kan ersättas av någon av nattvardsbönerna i Gudstjänstboken.

Vigningsförrättaren läser välsignelsen. Vid biskopsvigning välsignar den nyvigda biskopen församlingen. Han/hon kan framföra en kort hälsning. Under den avslutande musiken går de medverkande ut i procession i samma ordning som vid ingångsprocessionen. Församlingen kan ansluta sig till processionen.

3.2 Installationer och välsignelse till tjänst

Vid installation insätts en person som tidigare vigts till prästämbetet i en fast tjänst i församlingen. I förrättningsboken finns formulär för kyrkoherde- och kaplansinstallation. Installationen förrättas av stiftets biskop eller av en av biskopen utsedd präst tillsammans med minst fyra assistenter.

Sådana medarbetare eller tjänsteinnehavare i församlingen som inte installeras kan välsignas för sitt uppdrag. I handboken finns ett allmänt formulär för välsignelse till tjänst samt särskilda formulär för välsignelse till missionsuppdrag och välsignelse till särskild tjänst i kyrkan. Välsignelse till tjänst eller uppdrag förrättas av församlingens kyrkoherde tillsammans med assistenter. Vanligen förrättar man inte välsignelse till tjänst eller uppdrag då en person direkt efter präst- eller diakonvigningen inträder i församlingstjänst.

Alla dessa förrättningar sker i första hand i anslutning till församlingens högmässa. I dem alla ingår som en särskild del presentation, uppläsning av anställningsbeslutet (fullmakten), tal, trosbekännelse, uppmaning, välsignelse med handpåläggning, bön och sändning. Till installationen hör också avgivande av löften och bibelord i anslutning till dem.

Kyrkoherde- och kaplansinstallation

Kyrkoherde- och kaplansinstallationen följer prästvigningsformuläret. Installatorn förrättar mässan och kan också predika. Läsningarna följer vanligen kyrkoåret, men de kan också väljas fritt. I mässan läser man dock den innevarande söndagens eller helgdagens evangelium.

Installationslöftena är formulerade med utgångspunkt i prästvigningslöftena. Om installanden inte predikar kan han/hon före Herrens välsignelse framföra en kort hälsning till församlingen. Formuläret för kaplansinstallation kan i tillämpliga delar användas vid installation av ordinarie lektor.

Välsignelse till tjänst eller uppdrag i församlingen

Vid välsignelse av församlingspastor, lektor, kantor, diakon, diakonissa och ungdomsarbetsledare kan man i tillämpliga delar använda löftena i formuläret för installation av kaplan. Materialet i detta formulär kan också i tillämpliga delar användas när församlingens frivilligarbetare och förtroendevalda välsignas för sin uppgift.

I inledningsorden talas det om församlingsmedlemmarnas olika gåvor, med vilka de kan tjäna Gud och sin nästa. När de som välsignas presenteras anges deras uppdrag i församlingen (eller organisationen). Den apostoliska trosbekännelsen används. I samband med välsignelsen kan assistenterna läsa bibeltexter. Heltidsanställda församlingsarbetare välsignas med samma ord som används i kaplansinstallationen. Frivilligarbetare och förtroendevalda välsignas med den apostoliska välsignelsen. Till kyrkans förbön fogas en förbön för dem som välsignats till tjänst eller uppdrag. Det finns skilda böner för olika grupper.

Välsignelse till missionsuppdrag

Det har blivit vanligt att man i församlingen ordnar en egen välsignelse före utresan för dem som beger sig till missionsarbetet. Förrättningen leds av kyrkoherden eller av en präst som kyrkoherden har utsett. Formuläret för välsignelse till missionsuppdrag används då i tillämpliga delar. Inledningsorden innehåller missionsbefallningen från Matteusevangeliet. Namnen på dem som välsignas och deras uppdrag läses upp. Enligt apostolisk sed sänds missionärerna till sitt uppdrag genom bön med handpåläggning. Läsningarna utgörs av texter som lämpar sig för förrättningen. Man kan också använda texter enligt kyrkoåret. De som går in i missionsarbetet tar emot ett bestående uppdrag. Därför innehåller formuläret löften som motsvarar dem som avges vid installation till församlingstjänst.

Välsignelse till särskild tjänst i kyrkan

Formuläret är avsett särskilt för välsignelse av tjänsteinnehavare inom rikskyrkan eller stiftet. Formuläret kan också användas vid välsignelse av medarbetare inom kristliga organisationer och vid välsignelse av präster inom försvarsmakten.

Om välsignelsen inte äger rum i samband med en högmässa används formuläret i tillämpliga delar. Formuläret för välsignelse till särskild tjänst i kyrkan följer formuläret för välsignelse till missionsuppdrag. Löftena motsvarar löftena i installationsformuläret. Alternativt kan man uppmana dem som välsignas att stå fast i den tro som de har bekänt tillsammans med församlingen. De uppmanas också att rätt och troget tjäna Kristi kyrka.

3.3 Invigning av kyrka

Vid invigningen avskiljs kyrkobyggnaden till heligt bruk för församlingens sammankomster, för Guds ords förkunnelse och för utdelning av sakramenten. Kyrkan är både Guds hus och församlingens hem. I invigningen ber man om Guds välsignelse för församlingen, för dem som samlas i kyrkan och för allt som sker i kyrkan.

En nybyggd kyrka invigs och en renoverad kyrka tas i bruk vid en högmässa på en söndag eller annan helgdag. Formuläret används i tillämpliga delar också vid invigning av kapell, begravningskapell eller församlingshem om de skall användas för församlingens allmänna gudstjänster. Biskopen inviger nybyggda och renoverade kyrkor, övriga sakrala rum invigs av biskopen eller av en präst som biskopen har förordnat.

Utgångspunkten är att man till kyrka inviger ett utrymme som församlingen äger och som är byggt för att fungera som kyrka. En del föreningar och organisationer har också utrymmen för gudstjänstbruk. I sådana specialfall avgör biskopen och domkapitlet om det finns förutsättningar att inviga utrymmet till kyrka.

Efter invigningen får kyrkan användas endast för sådana ändamål som är förenliga med dess helgd (KO 14:2). Församlingens kyrkoherde och kyrko- eller församlingsråd beslutar gemensamt om kyrkans användning (KO 14:2). Av den orsaken är det skäl att i god tid rådgöra med kyrkoherden om innehållet i de tillställningar som planeras i kyrkan. Det som är stadgat för kyrkor gäller i tillämpliga delar också för kapell (KO 14:3). Man kan tillfälligt låta ett annat kristet samfund använda ett utrymme som är invigt till sakralt rum (kyrka, kapell, begravningskapell eller ett jämförbart utrymme). Man bör avhålla sig från att överlåta dessa utrymmen för icke-kristna eller religionslösa tillställningar.

Inledning och invigning

Invigningen börjar med en psalm. Psalmerna kan ersättas av en psaltarpsalm, en körsång eller av instrumentalmusik. Om den nya kyrkan också har en ny orgel, används den första gången under moment 3 (Inledningsord, välsignelseönskan och invigningsbön). Under inledningsmusiken går man i procession in i kyrkan.

Biskopen uttalar inledningsorden. De handlar om det viktigaste innehållet i gudstjänsten och om kyrkobyggnadens centrala uppgifter. Inledningsorden följs av välsignelseönskningar och invigningsbön. Inledningsorden sammanfattar det centrala innehållet i invigningen och klargör vad kyrkobyggnaden är avsedd för.

I momentet välsignelseönskan välsignas det som är väsentligt i kyrkobyggnaden: församlingen, dopfunten, predikstolen, altaret, sången, musiken och kyrkklockorna. Det sker genom biskopens ord, genom de bibeltexter som assistenterna läser och genom liturgiska handlingar. Församlingen deltar i invigningen genom att sjunga en psalm eller en sång som svar. Efter den del av formuläret som gäller sången och musiken kan man ta i bruk en ny orgel, ifall denna har blivit färdig till invigningen. Efter den önskan som handlar om kyrkklockorna ringer man i kyrkklockorna.

Församlingen står under invigningsbönen. I det första bönealternativet ingår de egentliga välsignelseorden i själva bönen. I det andra alternativet framför man dem efter avslutad

bön. I välsignelseorden nämns församlingens namn samt kyrkans namn, om man vill ge den ett namn.

Högmässan fortsätter med syndabekännelse. Biskopen kan be någon av assistenterna att leda den. Beredelseorden kan också formuleras fritt. I formulärets beredelseord hänvisas till kyrkoinvigningen. Formulärets psaltarpsalm kan utelämnas eller ersättas av en psaltarpsalm enligt kyrkoåret. Invigningen beaktas i kyrielitanian och dagens bön.

Ordet, nattvarden och avslutningen

Som läsningar kan man använda texter som hänför sig till förrättningens innehåll eller till kyrkoåret. Man kan utelämna första läsningen och svaret, eftersom man i samband med invigningen redan har läst bibeltexter. Som dagens psalm kan man även välja en psalm som är lämplig för invigningen eller en sång för kyrkoinvigning ur psalmbokens gudstjänstbilaga (psb 751). Evangeliet följer kyrkoåret. Vid kyrkoinvigning läser man den nicenska trosbekännelsen. Invigningsbönen kan också följa efter trosbekännelsen.

I förbönen minns man dem som har byggt och utsmyckat kyrkan, och man ber att församlingen skall lära sig att älska kyrkan och dess gudstjänstliv.

Nattvarden följer högmässans ordning. I tacksägelsebönen beaktas invigningen av kyrkan.

Före välsignelsen fastslår biskopen med förrättningsbokens ord att kyrkan nu har helgats för gudstjänstbruk och att den får användas endast för sådana ändamål som är förenliga med dess helgd.

Invigning av begravningsplats eller begravningskapell

En begravningsplats eller ett begravningskapell bör invigas innan de tas i bruk (KO 17:3). Formuläret för invigning av begravningsplats eller begravningskapell följer formuläret för kort tidebön. I invigningsbönen ber man den treenige Guden välsigna begravningsplatsen eller kapellet och låta det bli en tillflyktsort för frid, tröst och hopp. Efter böneavsnittet följer en tacksägelsepsalm och avslutningsord före välsignelsen.

Ifall begravningskapellet används för församlingens allmänna gudstjänster följs formuläret för invigning av kyrka i tillämpliga delar.

4 Andakter

4.1 Andakterna i kyrkans liv

Förrättningsbokens tredje del innehåller andakter för olika livssituationer. I andakterna förmedlas genom ordet och bönen Guds välsignelse till enskilda personer och samfund i viktiga skeden i deras liv. Att hålla andakt innebär att minnas sina doplöften och att leva som kristen. Tron får näring, kärleken stärks och man ber om kraft att förverkliga den egna kallelsen i familj och arbetsliv.

Andakterna kan ledas av en präst, en annan församlingsanställd eller en församlingsmedlem. Formulären finns också i psalmbokens bilagor för att befärma användningen av dem.

Andakterna är indelade i sex grupper: Familjehögtider, Sjukbesök, I tider av sorg, Högtidsdagar i församlingen, Vårt arbete och Bordsböner. De följs av en musikbilaga. Några formulär (Förbön för sjuka, Förbön för döende, När någon har avlidit, I sorgehuset, I krisituationer och Välsignelse av hem) ingår i sin fullständiga form i förrättningsbokens första del, Kasualhandlingar och andakter. Material från andakterna kan användas i gudstjänst och högmässa.

När man håller andakt i ett hem kan man ställa i ordning ett altare för att påminna om Guds närhet och närvaro. Man sätter en vit duk på ett bord. Vitt är glädjens, tacksägelsens och renhetens färg. På bordet lägger man en Bibel och ett kors eller krucifix och så tänder man ett (eller flera) ljus. Bibeltexterna kan läsas ur den Bibel som ligger på altaret.

Man kan sitta eller stå under andakterna. De är inte särskilt långa. När man deltar i andakten stående är det naturligt att sätta sig om det hålls ett tal.

Andaktens struktur

Andakterna bygger på Guds ord och bön. De följer formuläret för kort tidebön och kan användas i tillämpliga delar. De delar som är valbara har markerats genom indrag.

Andakten börjar i regel med en psalm. Den kan ersättas av annan musik. Man kan också utelämna den inledande psalmen. Inledningen består av inledande välsignelse och inledningsord. Till den inledande välsignelsen kan man foga versikelparet *Herren är vår hjälpare, han som har skapat himmel och jord* (Ps 124:8) eller växelhälsningen från högmässan. Välsignelsen och växelhälsningen kan läsas eller sjungas. I andaktsformuläret finns melodierna till mässerie 1.

Till skillnad från kort tidebön följs den inledande välsignelsen av inledningsord. De handlar om den ifrågasvarande andaktens speciella karaktär. Inledningsorden kan formuleras fritt.

Psaltarpsalmen kan ansluta sig till andaktens tema, men man kan också välja en psaltarpsalm enligt kyrkoåret eller någon annan psaltarpsalm som är lämplig i den aktuella situationen. Psalmtonerna ingår i Gudstjänstboken och omkväden för psaltarpsalmer finns i förrättningsbokens musikbilaga. Hela församlingen kan instämma i omkvädet. Gloria Patri kan ersättas av en vers ur psalmboken. Psaltarpsalmen kan ersättas av en psalm ur psalmboken.

Man läser någon eller några bibeltexter som ingår i formuläret eller någon annan lämplig bibeltext. Man reserverar tillräckligt med tid för att läsa och lyssna till Guds ord. Då flera texter läses kan bibelläsning och svar alternera. Svaret kan vara en psalm, en psaltarpsalm, musik eller tyst meditation. Svaret ger möjlighet att tänka över det som har lästs. Det finns förslag till psalmer som lämpar sig som svar i de olika andakterna. Enligt kristen tradition kan man också använda en psaltarpsalm som svar efter bibelläsningen. Man kan även använda meditatív sång eller instrumentalmusik.

Svaret, talet och psalmen efter talet kan utelämnas. I materialet finns exempel på lämpliga psalmer att sjunga efter talet.

I böneavsnittet ingår följande moment: växelbön, (välsignelse,) kollektbön eller förbön, Herrens bön (och en tacksägelsepsalm). Kollektbönen eller förbönen och Herrens bön skall läsas. Växelbönen kan läsas eller sjungas. Som välsignelse används en för tillfället lämplig välsignelse eller välsignelsebön. Man kan göra korstecknet vid välsignelsen.

Som slutvälsignelse kan man använda den välsignelse som är bekant från morgon- och aftonbönen eller Herrens välsignelse. Välsignelsen kan läsas eller sjungas. Församlingen tar emot välsignelsen med amen. Andakten kan avslutas med psalm, sång eller instrumentalmusik.

4.2 Familjehögtider

I kapitlet Familjehögtider finns material som kan användas på dopdagen, vid välsignelse inför skolstarten, på bröllopsdagen, på födelsedagen och vid välsignelse av hem. Andakterna kan ledas av en präst, en församlingsanställd eller en församlingsmedlem. För var och en av de olika andakterna finns psalmförslag, inledningsord, psaltar- och andra bibeltexter och böner som hör till böneavsnittet.

På dopdagen

Detta formulär är avsett för en andakt när man firar årsdagen av sitt dop. Materialet kan användas också vid andra tillfällen när man kommer ihåg dopet. Sådana tillfällen är t.ex. första söndagen efter trettondagen (Dopets gåva) och den påföljande veckan. Materialet kan också användas då man i skriftskolan behandlar dopets sakrament.

De föreslagna psalmerna behandlar dopets gåva och betydelse ur olika perspektiv. Budskapet i de psalmer som väljs bör bilda en för tillfället lämplig helhet. I musikbilagan finns lämpliga sånger att sjunga på dopdagen. Man kan också välja psaltarpsalmer och bibeltexter från dopformuläret. Den apostoliska trosbekännelsen, som hör samman med dopet, kan läsas efter talet.

Välsignelse inför skolstarten

Det har blivit vanligare att välsigna de barn som börjar sin skolgång, och på många orter har välsignelsen blivit en viktig händelse. Välsignelsen kan förrättas som en del av gudstjänsten eller vid ett särskilt tillfälle. Förutom barnen kan man inbjuda barnens familjer och närstående (faddrar), förskolans och daghemmens personal och de lärare som skall ha hand om första klassen. Från församlingens sida kan förutom prästen och kantorn också för barnen bekanta barnledare och andra medarbetare medverka i förrättningen.

I regel förrättas välsignelse inför skolstarten i kyrkan. Prästen är klädd i alba och stola, övriga församlingsanställda i alba. Prästen kan leda förrättningen från ambon, och i början av böneavsnittet gå till altaret. Herrens bön och välsignelsen efter en eventuell tacksägelsepsalm (moment 9) kan läsas från koret.

Välsignelse inför skolstarten kan också infogas i församlingens högmässa. I det fallet använder man förrättningsbokens material i tillämpliga delar. Själva välsignelsen kan ske t.ex. i samband med kyrkans förbön. Gudstjänsten kan i detta fall firas som en familjemässa.

Om förrättningen äger rum på våren hör den ihop med förskolans avslutning och med sommarens början. Man kan då i förskolegrupperna öva sånger för välsignelsetillfället. Innan förrättningen börjar berättar man för barnen hur den kommer att gå till och övar med dem hur de tillsammans skall gå fram till altaret och hur de skall böja knä.

Andakten får en tydligare gudstjänstprägel om man tågar in i procession och om man använder melodierna från familjemässan. I formuläret är talet indraget, och det kan därför utelämnas. Talet skall riktas till barnen. Det skall vara kort och tillräckligt åskådligt. Det är bra att stå nära barnen och att tala utan papper. Temat för talet kan t.ex. vara Guds gåvor och Guds omsorg, tacksamhet och glädje, ömsesidig respekt och gemenskap eller kristna seder. Det är viktigt att Guds nåd och Guds omsorg framhålls.

Vid välsignelsen kan t.ex. förskollärarna och barnens blivande lärare assistera. Assistenten kan nämna barnets namn före själva välsignelseorden. Barnen välsignas ett och ett genom handpåläggning.

På bröllopsdagen

Denna andakt kan hållas på bröllopsdagen. Andakten kan även hållas vid andra tillfällen då makarna önskar det, t.ex. efter en kris i familjen. I det fallet bör man beakta situationen när man använder materialet. Materialet kan också användas under äktenskapskurser och i förbönen i familjesöndagens högmässa.

Psalmförslagen kan ersättas av en vigselsång från musikbilagan. Makarna kan knäböja under välsignelsen. Andakten kan hållas i hemmet, i kyrkan eller på någon annan lämplig plats. Vigselkyrkan påminner om bröllopsdagen och om makarnas gemensamma liv. De olika momenten i andakten kan fördelas mellan familjens medlemmar och andra närstående.

På födelsedagen

Andakten på födelsedagen kan användas då en församlingsanställd besöker någon som firar sin födelsedag eller då man i församlingen firar en gemensam födelsedagsfest. Psalmförslagen kompletteras av ett sångförslag från musikbilagan.

Välsignelse av hem

Se sidorna 50–51

Sjukbesök

Förbön för sjuka, Förbön för döende

Se sidorna 47–48

I tider av sorg

När någon har avlidit, I sorgehuset, I krissituationer

Se sidorna 47–49

Vid själaringning

Materialet används vid själaringningen. Det kan även användas som hjälp vid enskild andakt och vid en andakt för en mindre grupp. Andakten leds av en präst, en församlingsanställd eller en församlingsmedlem. Alla som deltar i andakten borde helst ha tillgång till formulärets texter. Lokala traditioner bestämmer när och hur själaringningen hålls. De anhöriga bör känna till när och hur själaringningen sker. Om man lyssnar till själaringningen i en kyrka eller i ett kapell kan man tända minnesljus under andakten.

Vid minnesstund

Vid minnesstund är en andakt som lämpar sig för olika tillfällen då man med tacksamhet minns en avliden (minnesstund, på årsdagen av ett dödsfall, vid släktmöten). Andakten kan också hållas eller material från den kan användas på den nationella veterandagen, på de stupades dag, på minnesdagar för olyckor eller vid organisationers årsfester. I förrättningsboken finns anvisningar för hur man ordnar ett minnesbord.

Vid en grav

Formuläret används då man håller andakt eller annars minns en avliden vid dennas grav. I förrättningssamtalet kan man berätta för de anhöriga om möjligheterna att använda formuläret.

4.3 Högtidsdagar i församlingen

I detta avsnitt finns material för fyra andakter: Församlingens jubileumsdag, När en kyrka byggs, En kyrkas invigningsdag och Välsignelse av församlingslokaler. Därtill finns ett formulär med rubriken Mottagande av paramenta och inventarier.

Församlingens jubileumsdag

På årsdagen av den dag då en församling har grundats kan man hålla andakt enligt detta formulär eller infoga delar av materialet i högmässan. Andakten kan ledas av en präst, en församlingsanställd eller en församlingsmedlem. Man tackar kyrkans Herre för allt det goda som församlingen har fått genom åren: Gud har talat i sitt ord, gett näring genom sakramenten och skapat gemenskap i församlingen.

PsalMFörslagen är tagna ur psalmbokens avdelningar Kristi kyrka och Gudstjänsten. Tacksägelsepsalmer finns därtill i avdelningen Glädje och tacksamhet. En psalm kan ersättas av sång nr 751 i musikbilagan.

Förutom psaltarpsalmerna i materialet kan man också använda psaltarpsalmer enligt kyrkoåret eller psaltarpsalmen på apostladagen (Ps 145:3–7). Böneavsnittet består av förbön och dagens bön. De kan föregås av den växelbön som ingår i böneavsnittet (moment 8).

När en kyrka byggs

Innan arbetet med en ny kyrka påbörjas eller när grundstenen muras kan man hålla en andakt på byggplatsen. När grundstenen muras kan man inbjuda församlingsmedlemmar av olika åldrar. På det sättet blir församlingens viktigaste byggnad redan i byggnadsskedet betydelsefull för kommande användare. Grundstenen muras, om möjligt, under den plats där altaret skall stå. Formuläret kan också användas vid andakter när andra församlingslokaler byggs. Andakten leds i första hand av församlingens kyrkoherde.

En kyrkas invigningsdag

Materialet kan användas vid en andakt eller delvis infogas i högmässan när man firar minnet av en kyrkas invigning. Andakten kan hållas varje år eller då kyrkan fyller jämna år. Minnesdagen kan firas på en söndag som är nära årsdagen. Psalmerna och bibeltexterna anknyter till kyrkoinvigning. Böneavsnittet har samma struktur som i formuläret på församlingens jubileumsdag.

Mottagande av paramenta och inventarier

Kyrkans nya paramenta och inventarier tas i bruk i högmässan. Det gäller t.ex. dopfunt, nattvardskärl, orgel, kyrkklockor, kyrkotextilier, vigselrya och ljusglob. Församlingsmedlemmar kan i procession bära in de föremål som skall tas i bruk.

Förrättningsbokens material används i samband med högmässans inledningsord. Mottagandet av paramenta och inventarier påminner om moment 3 i formuläret för kyrkoinvigning. Det materialet kan i tillämpliga delar användas också när man tar i bruk nya paramenta och inventarier. I musikbilagan finns en lämplig sång för denna situation.

Välsignelse av församlingslokaler

Ifall man i församlingshemmet firar församlingens allmänna gudstjänster används formuläret för invigning av kyrka i tillämpliga delar, och invigningen förrättas av biskopen. Välsignelse av församlingshem och andra församlingsutrymmen förrättas vanligen av kyrkoherden. Böneavsnittet (moment 8) innehåller välsignelseorden. I musikbilagan finns en lämplig sång för detta tillfälle.

4.4 Vårt arbete

Välsignelse av sådden

Den gamla seden att på våren samlas för att välsigna vårsådden har på senare år blivit allmänna. Under medeltiden brukade man på vardagarna mellan bönsöndagen och Kristi himmelfärdsdag gå i böneprocession till åkrarna och be om välsignelse. Senare kallades de här dagarna gångdagar.

Man kan använda materialet för välsignelse av sådden t.ex. en söndag i maj om man i församlingen firar skapelsens söndag då. Andakten kan hållas vid en åkerkant. Det är bra att sköta arrangemangen tillsammans med producentorganisationerna och söka den tidpunkt som är bäst med tanke på vårsådden. Man kan under olika år hålla andakten på olika ställen på orten.

Andakten leds av en präst eller en annan församlingsanställd. Prästen kan vara klädd i alba och stola. Andakten berikas om kantorn och en sånggrupp medverkar. Deltagarna kan läsa bibeltexter.

Före välsignelsen (moment 8) kan man sjunga psalm 486 eller använda sångerna nr 754–755 i Musikbilagan. Medan man sjunger kan man så frön i jorden. Under välsignelseorden kan den som leder andakten ta en handfull jord i handen. Det är bra att ge rum för tyst bön i bönen efter välsignelseorden.

Tacksägelse för skörden

Materialet kan användas vid en andakt där man tackar för skörden. Andakten kan förrättas på skördeplatsen, i hemmet, i kyrkan eller på någon annan plats, t.ex. i samband med en skördeförsäljning.

Materialet kan användas i gudstjänsterna på tredje böndagen eller på tacksamhetens söndag (Femtonde söndagen efter pingst). Om skörden då ännu är på hälft kan man använda materialet vid en högmässa en annan söndag eller ordna en särskild skördebetonad gudstjänst. Det är bra att samarbeta med producentorganisationerna vid genomförandet av gudstjänsten.

Då tacksägelse för skörden ingår i högmässan kan man placera grönsaker, frukter, rotfrukter och bröd på en lämplig plats i koret. Välsignelsen föregår förbönen. I förbönen kan man särskilt tacka för skörden. Om man i församlingen ibland använder hembakat nattvardsbröd är detta ett naturligt tillfälle att göra det.

Välsignelse av skola eller läroinrättning

Man kan på begäran välsigna en skola eller läroinrättning. I vanliga fall sker det när man inviger en nybyggd eller nyrenoverad skola. Välsignelsen kan utgöra en del av festligheterna vid invigningen. I det fallet är det skäl att i festen beakta välsignelsens gudstjänstkaraktär. I allmänhet är det naturligtast att placera välsignelsen i början eller i slutet av festen.

En andakt enligt förrättningsbokens formulär fungerar också som sådan som en invigningsfest för en skola eller en läroinrättning. När prästen klär sig i alba och stola förstärks tillfällets gudstjänstkaraktär.

Andaktens sånger och psalmer övas på förhand. Talet kan handla om tacksamhet, tjänande, gemensamt arbete för det goda, Guds välsignelse och bön om Guds välsignelse. I talet kan man tacka dem som har deltagit i byggnads- och renoveringsarbetet. Skolans personal, elever, förtroendevalda eller de som har deltagit i byggnadsarbetet kan fungera som textläsare och förebedjare (moment 8).

Vid läsårets början

Andakten vid läsårets början kan firas i kyrkan. Den kan också firas i skolans festsal eller i ett klassrum i enlighet med vad man kommer överens om med skolan. I allmänhet hinner man inte öva sånger och psalmer på förhand, så det är bra att välja bekanta sånger. Om andakten ordnas i skolan kan man ställa i ordning ett altare och de medverkande är klädda i gudstjänstdräkt (prästen i alba och stola, övriga i alba).

Talet kan bygga på de bibeltexter som har lästs i andakten, men man kan också som tema välja tacksamhet över Guds gåvor, gemenskap, bön, tjänande, studier och uppställandet av mål eller något tema enligt kyrkoåret. Skolans eller läroinrättningens personal, förtroendevalda eller elever kan fungera som textläsare och förebedjare (moment 8).

Välsignelse av vårdinrättning

Formuläret för välsignelse av vårdinrättning kan användas vid välsignelse av olika sjukhus, vårdinrättningar eller rehabiliteringsinrättningar. Välsignelsen förrättas av en präst. Om man inte förrättar andakt kan materialet användas på annat sätt i samband med invigningsfesten (t.ex. då församlingen framför sin hälsning). Inrättningens personal kan fungera som textläsare och förebedjare.

Välsignelse av industrianläggning, kontorslokal eller annan arbetsplats

Materialet i formuläret kan användas vid ett flertal olika tillfällen. Andakten leds av en präst. Om ingen andakt förrättas ger materialet impulser för församlingens hälsning. Centrala teman är tjänande, det gemensamma bästa, ömsesidig respekt, förhållandet mellan arbete och vila samt Guds välsignelse och bönen om välsignelse. Man kan be arbetsplatsens personal läsa bibeltexter och böner.

Ibruktagande av fana

Präster har av tradition ombetts inviga fanor. Biskopsmötet gav år 1968 anvisningar för det ändamålet. Nu har man i förrättningsboken intagit material för en andakt, som kallas Ibruktagande av fana. En representant för kyrkan kan inviga en organisations fana endast om organisationens värderingar inte står i strid med kyrkans tro. Vid behov utreder prästen saken och diskuterar den eventuellt med sin förman.

Andakten leds av en präst. Den kan förrättas i kyrkan eller på annan lämplig plats. Om andakten firas i en kyrka bärs Finlands flagga in i koret, följd av den fana som skall tas i bruk. Denna bärs in hoprullad. Det är bra om representanter för organisationen är textläsare.

Det är möjligt att läsa flera bibeltexter. Fanan rullas upp före välsignelseorden (moment 8). Under välsignelseorden kan prästen gripa tag i fanan.

Bordsböner

Det finns fyra alternativa bordsböner. Den första baserar sig på Lilla katekesens bordsbön. I den ingår en psaltarpsalm, Herrens bön och välsignelse. Det andra och det tredje alternativet innehåller en välsignelsebön. I det fjärde alternativet ingår psalmer som man kan använda som böner.

Det finns tre alternativ till tacksägelsebön efter måltiden. Det första följer Lilla katekesens tacksägelsebön. Det andra alternativet är en bön, och det tredje är en psalm.

4.5 Allmänna anvisningar och specialfall

Altaret och kyrkorummets bruk

Kyrkan är Guds hus och församlingens hem. I kyrkorummet samlas församlingen till gemensam gudstjänst kring ord och sakrament. Kyrkorummet är samtidigt ett uttryck för den kristna tron och erbjuder möjlighet till stillhet och till ett möte med levande Gud. Kyrkorummets arkitektoniska form, byggnadsmaterial och konstföremål symboliserar och tolkar Guds skaparverk. Kyrkorummets form och storlek, altaret och koret, bilderna, de liturgiska föremålen, bildprogrammet, orgeln, ljusen och blommorna och de liturgiska kläderna och färgerna förmedlar det kristna budskapet.

Vid kyrkliga förrättningar (särskilt vid vigsel- och begravningsförrättningar) följer man i tillämpliga delar de anvisningar om altarets bruk som har getts för gudstjänsten. När man använder altaret vid casualhandlingar måste man beakta förrättningens innehåll, kyrkorummets uppbyggnad och medverkan av eventuella assistenter. Varje förrättning leds från en plats som är naturlig för den, inte nödvändigtvis från altaret.

Vid bruket av altaret och koret kan man följa följande huvudprinciper.

Dopet förrättas vid dopfunten i koret. Församlingen kan sitta i koret eller på de främsta kyrkbänkarna.

Vid vigsel står prästen vid altaret och brudparet framför altarrunden. Prästen kan efter egen bedömning vända sig mot altaret under bönerna. Mikrofoner kan göra det svårare eller lättare att röra sig vid altaret.

Vid begravning står prästen vid kistan. Om begravningen hålls i en kyrka eller ett kapell kan altaret och koret användas på samma sätt som i en gudstjänst. Efter trosbekännelsen ställer sig prästen vid kistan och uttalar välsignelseorden. Slutbönen kan bes vid kistan (eller vid altaret). Vid begravningsmessa följer man anvisningarna för högmässa. Vid moment 14 (Jordfästningsord) står prästen alltid vid kistan.

Kyrkorummets utsmyckning

Kyrkorummet är i sig självt vackert. Inför en förrättning kan man ändå pryda det ytterligare, t.ex. med en doprya och böneljus inför ett dop, med blommor och vigselrya inför ett bröllop och med minnesblommor inför en begravning. Även belysningen kan utnyttjas på olika sätt. En utsmyckning vars symbolspråk står i strid med den kristna tron eller på annat sätt är olämplig för kyrkorummet passar inte vid kyrkliga förrättningar.

För förrättningar som hålls i hemmet eller på arbetsplatsen kan man ordna ett bönealtare som är täckt med en vit duk. På det ställer man ett eller flera ljus, blommor, Bibeln eller Evangelieboken och i mån av möjlighet ett krucifix. Vid läsningarna använder man den bibel som ligger på altaret. Vid minnesstunder kan man även placera en bild av den avlidna på altaret.

Ekumeniska och mångkulturella tillfällen

Som en följd av internationaliseringen blir Finland alltmer mångkulturellt. Vid kyrkliga förrättningar möter man allt oftare personer som tillhör andra kyrkor och religioner.

De som deltar i kyrkliga förrättningar har kanske vant sig vid andra kulturer och kyrkliga seder. Församlingsmedlemmarna önskar kanske i de kyrkliga förrättningarna införa bruk som de har upplevt och uppskattat. De församlingsanställda som har förpliktat sig till den kristna tron värdesätter sin egen kyrkas tradition och andliga identitet. Samtidigt lyssnar de öppet till andra människors behov och önskemål. De bör sträva till att med pastoral vishet bygga upp en helhet som beaktar olika önskemål och som samtidigt överensstämmer med den lutherska trosuppfattningen och den kristna traditionen.

Kyrkans enhet för gudstjänstliv och musik vid kyrkostyrelsen har låtit översätta de viktigaste förrättningsformulären till olika språk. Vid förrättningssamtalet borde man komma överens om användningen av olika språk. Om det är möjligt borde var och en som deltar i förrättningen få höra (eller från ett skilt blad läsa) de viktigaste delarna av förrättningen på sitt eget modersmål.

Biskopsmötet har beslutat om under vilka förutsättningar en präst från en annan evangelisk-luthersk kyrka, en annan kristen kyrka eller ett annat kristet samfund kan utföra kyrkliga förrättningar (KFS nr 86; jfr KO 2:22 §).

Kyrkoåret och förrättningarna

Kyrkoåret handlar om att minnas Guds verk och Jesu liv i ett frälsningshistoriskt perspektiv. Kyrkan lever i nuet tillsammans med den uppståndne och himlafarne Kristus. Under kyrkoåret blir Kristi frälsningsverk verklighet i församlingens och dess medlemmars liv.

I de kyrkliga förrättningarna följer man kyrkoåret särskilt i inledningsorden samt vid valet av bibeltexter och psalmer. Kyrkoåret kan därtill komma fram i talet och den gemensamma förbönen. Den liturgiska färgen kan man välja enligt kyrkoåret eller enligt förrättningen. Dopets liturgiska färg är vit, konfirmationens vit eller röd, vigselns vit och begravningens vit eller svart. Vid en förrättning som äger rum i en kyrka kan förrättningens liturgiska färg synas i prästens liturgiska dräkt, medan kyrkotextilierna kan följa kyrkoåret. Då casualhandlingar förrättas i samband med en högmässa följer man kyrkoårets färg.

Enligt gammal kristen tradition borde man under stilla veckan avhålla sig åtminstone från dop och vigslar. Kyrkoårets traditionella doptider är påsk, trettondag och pingst.

Ljus

Ljuset påminner om Kristus som världens ljus. Samtidigt är det en symbol för människans bön. Genom att tända ett ljus kan man uttrycka t.ex. tacksamhet eller sorg, och samtidigt är ljuset ett synligt tecken för en bön utan ord. I samband med de kyrkliga förrättningarna används ljusen i kyrkorummet enligt kyrkoåret. Vid dop kan man därtill tända påskljuset vid dopfunten. På dopbordet i hemmet kan man placera ett eller två ljus. Vid konfirmation eller upptagande i kyrkans gemenskap kan dopljuset brinna i koret eller nära dopfunten. Även vid en begravning kan man tända påskljuset i koret. Användningen av påskljuset förbinder förrättningen med dopet (jfr ”Tjäna Herren med glädje” s. 85).

Ett stort påskljus symboliserar den uppståndne Kristus och hans närvaro som livets ljus. Ofta är det dekorerat med Kristussymboler. Om man använder påskljus, står det tändt vid ambon under varje gudstjänst från påsken fram till evangelieläsningen på Kristi himmelfärdsdag. Därefter flyttas det i närheten av dopfunten och tänds endast vid dop och begravningar. På askonsdagen i början av fastan bärs ljuset ut ur kyrkorummet och tas in endast vid dop.

I samband med andakter kan man använda böneljus. Man kan dela ut dem åt församlingsmedlemmarna. Som en symbol för förbön kan var och en tända sitt eget ljus i kyrkan. Man kan ställa upp bönealtaren eller iordningställa motsvarande lämpliga platser i kyrkan för böne- och minnesljus. När man använder ljus måste man beakta brandsäkerhetsföreskrifterna.

Barnen i de kyrkliga förrättningarna

Barnen tillhör Guds husfolk. Jesus tog emot barnen, välsignade dem och gjorde dem till förebilder för tron. Även barnen har rätt att höra budskapet om Guds nåd, kärlek och omsorg. Genom att delta i de kyrkliga förrättningarna lär de sig förstå den kristna tron och de kristna sederna.

Barnen skall beaktas t.ex. vid musikvalet, i de praktiska arrangemangen och i talet. I förrättningssamtalet förbereder man också barnen för den gemensamma festen. Av skolbarn kan man redan förvänta sig att de uppför sig väluppfostrat vid förrättningarna. Om man på förhand berättar om förrättningarna för barnen förstår de mera och kan koncentrera sig bättre.

Vid dopförrättningar måste åtminstone dopbarnets syskon beaktas. Vid ett dop i hemmet kan syskonen dekorera dopbordet, delta i förbönen, läsa en bibeltext, torka dopbarnets huvud eller ta emot dopljuset.

Ett par som skall vigas har kanske redan egna barn. Det kan vara en utmaning för prästen särskilt när det gäller nyfamiljer, när dessa barn inte bor hos den av föräldrarna som gifter sig. I förrättningssamtalet kan man tala öppet om saken. I den gemensamma förbönen kan man minnas de barn som lever i den nya familjens gemenskap.

Vid begravningar bör man se till att sörjande barn inte hamnar i skuggan av de vuxna. Det är önskvärt att barnen får vara med vid förrättningssamtalet.

Korstecknet

I många formulär står att man gör korstecknet. Vid vissa moment kan man inte utelämna det (t.ex. dop och välsignelse), i andra nämns det som en möjlighet. I enlighet med den västliga traditionen görs korstecknet med högra handens hela handflata med handens lillfingersida mot församlingen från huvudet ned till bröstkorgen och sedan från vänster skuldra till höger skuldra. Korstecknet görs i lugn takt, tydligt och tillräckligt stort. Församlingsmedlemmarna kan göra korstecknet i samband med den trinitariska välsignelsen, vid avlösningen och i början av evangelieläsningen (seHandledning för högmässan, s. 94–97).

Liturgen gör korstecknet vänd mot församlingen. Även korstecknet i samband med välsignelsen är, liksom en eventuell välsignande gest, avsett för hela församlingen.

Kyrkvaktmästaren och de kyrkliga förrättningarna

”Kyrkvaktmästarens uppgift är att skapa de ramar som gör det möjligt för människor att samlas till andakt och möta det heliga” (Yrkesexamen för kyrkvaktmästare 2006). På basis av sin egen fackkunskap ordnar och smyckar kyrkvaktmästaren kyrkan och andra församlingsutrymmen för kyrkans heliga förrättningar. Kyrkvaktmästaren ordnar altaret och sörjer för ljudåtergivningen. Han/hon förutsätts också ha god kännedom om förrättningsformulären. Kyrkvaktmästaren känner till de lokala traditionerna och kan instruera dem som deltar i förrättningarna. Han/hon skall bemöta människor med vänlighet och respekt.

I sitt arbete möter kyrkvaktmästaren människor som förbereder sig för sitt livs viktigaste fester och hör deras önskemål. Han/hon instruerar sörjande anhöriga, brudpar, dopföräldrar och faddrar. Det här förutsätter ett gott samarbete med prästen och andra församlingsarbetare.

Den nya förrättningsboken förutsätter på många ställen att man i församlingen följer en gemensamt överenskommen praxis. Det är bra om kyrkvaktmästaren är med när man beslutar om denna praxis. Praktiska råd för kyrkvaktmästarens arbete finns i Suntion käsikirja (toim. Antti Heinola, Kirjapaja 2001).

Klädsel

Ämbetsdräkten ger uttryck för att en person tjänstgör i ett bestämt ämbete. Därför använder kyrkans medarbetare ämbetets kännetecken i samband med förrättningar. Eftersom förrättningsamtalen ingår i utövningen av prästämbetet är det önskvärt att prästen använder ämbetets kännetecken redan då.

Enligt de anvisningar som biskopsmötet har godkänt används gudstjänstklädsel (alba, gördel, stola) vid kyrkliga förrättningar: ”I samband med alla gudstjänster och kyrkliga förrättningar som äger rum i en kyrka används gudstjänstklädsel. I samband med gudstjänster och kyrkliga förrättningar i hemmet eller någon annanstans rekommenderas att gudstjänstklädsel används. Alternativt kan högtidsdräkten användas. I samband med privat nattvard eller bikt kan stola användas med prästdräkten.”

Närmare anvisningar om klädsel finns i biskopsmötets betänkande från 12.9.2001 (Viran tunnukset ja virkapukeutumisen ohjeet, Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2001:4).

Litteratur

Ekumeeninen vihkipapin kirja. Avioliittoon vihkimisen säädökset ja käytännöt Suomen kristillisissä kirkoissa ja yhteisöissä. Toim. Pirjo Työrinoja & Sirpa-Maija Vuorinen. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja LVIII. Helsinki 1999.

Hautaustoimen käsikirja. Helsinki 2005.

Heikkinen, Jouko M.V., Rakas viimeinen päivä. Ajatuksia kuolemaan valmistautumisesta. Suomen ev. lut. rukousveljestö 1999.

Heinonen, Ilmari, Siunauspuheen teologia. Lahti 2002.

Huovinen, Eero, Fides infantium. Helsinki 1991.

Hytönen, Maarit, Kirkollisten toimitusten teologia. Kirkon tutkimuskeskus A 91. Jyväskylä 2005.

Kirkkomusiikin käsikirja, Lasse Erkkilä, Ulla Tuovinen, Erkki Tuppurainen (toim.). Jyväskylä 2003.

Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme, Piispainkokouksen 10.-11.9.2002 asettaman työryhmän mietintö. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2004:1.

Lempiäinen, Pentti, Pyhät toimitukset. Hämeenlinna 2004.

Pyhät juhlat. Pieksämäki 2004.

Saarnan käsikirja, Jari Jolkkonen, Simo Peura, Osmo Vatanen (toim.) Pieksämäki 2001.

Sariola, Yrjö, Jumalanpalveluksen käsikirja. Pieksämäki 2001.

Sihvo, Jouko, Seurakunta elämän käännekohdissa. Pieksämäki 1992.

Spiritualiteetin käsikirja, Seppo Häyrynen, Heikki Kotila, Osmo Vatanen (toim.). Jyväskylä 2003.

Suntion käsikirja, Antti Heinola (toim.) Kirjapaja 2001.

Tjäna Herren med glädje. Handledning för högmässan. Ev. luth. kyrkan i Finland. Kyrkostyrelsens publikationer 2002:3. Helsingfors 2002.

Vilenius, Eila, Kirkolliset toimitukset palveluna. Kirkon tutkimuskeskus A 71. Jyväskylä 1997.

Viran tunnukset ja virkapukeutumisen ohjeet. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen 13.9.2000 asettaman työryhmän mietintö. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2001:4.